

GEÇERKEN

GÜZEL BİR İZ BIRAKMAK İÇİN

ARALIK 2022 • SAYI: 27

BİR GÜL AÇILSIN BİR GÜL İÇİN

BİN GÜL İÇİNDE ””

Kâtibzade Mehmed Refi. İstanbul'da doğmuştur. Babasının vazifesi dolayısıyla Kâtibzade lakabıyla anılmıştır. Farklı hüsnühat üstatlarından sülüs, nesih ve nesta'lik yazı meşk etmiştir. Şeri ilimlerle birlikte tıp eğitimi de almıştır. İlim tahsilindeki muvaffakiyeti sebebiyle ilim adamları arasında dikkat çekmiş ve zamanla çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. Tıp ilminde kendini geliştirmesiyle saray hekimleri arasına girmiş, Osmanlı hekimbaşısı olmuştur. Tıp ile alakalı eserlerinin yanında, İran tarzından farklı olarak Türk nesta'lik ve celî nesta'lik yazı ekolünün önde gelen isimlerinden olan Kâtibzade, İmâd-ı Rûm diye anılmıştır. Sanatçı kimliğini şiirlerine de yansıtmış, yazdığı güfteler, Türk din musikisinin klasik besteleri arasında yer almıştır.

Geçerken

Aralık 2022 - Sayı: 27
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih Kurt

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Yayın Koordinatörleri
Hilal Koç Hancı
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Görsel Koordinatör
Eyüp Can Çağlar

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
AREN Tanıtım

Kapak Resmi
Cemile Ağaç Yıldırım

Kapak Sözü
Hüseyin Atlansoy

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bld.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96 - 97
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr
Online Abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abonelik Şartları
Yurt İçi Yıllık: 96 TL
Yurt Dışı Yıllık:
ABD için 67 ABD Doları - AB Ülkeleri için 43 EURO
Avustralya için 114 Avustralya Doları
İsviçre için 45 İsviçre Frangı
Abone kaydı için ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığı'nın T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile aboneliğin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun, "Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığı, Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara" adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
21.11.2022

Baskı
Çağlayan Basım Yayın Dağıtım
Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Sarıçay Yolu No: 7 Gaziemir/İzmir
Tel: 0 232 274 22 15

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / GÜVEN ADIGÜZEL
DİLİ TÜRKÇE, RUHU MEDİNE;
BİR KURTULUŞ ŞARKISI OLARAK MEVLİD-İ ŞERİF

5 / HÜSEYİN AKIN
CİHANGİR

9 / KUDRET AYŞE YILMAZ
ÜÇ TAVSİYE

10 / İBRAHİM VARELCİ
MUTLULUK GÖZYAŞLARINDA ARANIR

12 / SELMA MAŞLAK
BİR YERİN YERLİSİ OLMAK

14 / HALE SERT
BOZUK ÇEKMECE

16 / MUSTAFA IRMAKLI
YIL BİTERKEN

18 / CEMİLE AĞAÇ YILDIRIM
BİR YAZI BİR ÇİZİ

19 / HÜSEYİN ATLANSOY İLE SÖYLEŞİ
"HER NEFES ALIŞTA BİLE ÖLMİYİ GÖZE ALAMIYORSAK
NİYE SÖYLÜYOR NİYE YAZIYORUZ Kİ?"

22 / EMİNE YALDIZ
ŞİFRELI VALİZ VE ŞÜKRÜ AMCA

24 / HİLAL KOÇ HANCI
HAYATIN RİTMİ

26 / CANAN OLPAK KOÇ
BÖYLE İDİLER YAŞARKEN: ASAF HALET ÇELEBİ

29 / ALİ IŞIK
KARIŞIK BİR HİKÂYE: KAZABLANKA

32 / KAHVE
SİZDEKİ KARŞILIĞI

34 / MEVLÜT UYANIK
ŞAŞKINLIKTAN KURTULUP İZZET VE CELAL
SAHİBİNE ULAŞMAK İÇİN SORGULAMAK

37 / DİLAN GÜLMÜŞ
BAŞKA SESLER: HAKİKATİN KAPISI OLAN PEYGAMBER'E ÖZLEM

38 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
BİLGİ NE KADAR UZAĞIMIZDA?

40 / MUSTAFA ÜNVERDİ
EVRENİN MÜKEMMEL YARATILMIŞ OLMASININ
ANLAMI ÜZERİNE

42 / HATİCE İBİŞ
KUŞUNU ARAYAN KAFES

45 / AMİR ATEŞ
AYAKÜSTÜ SORULAR

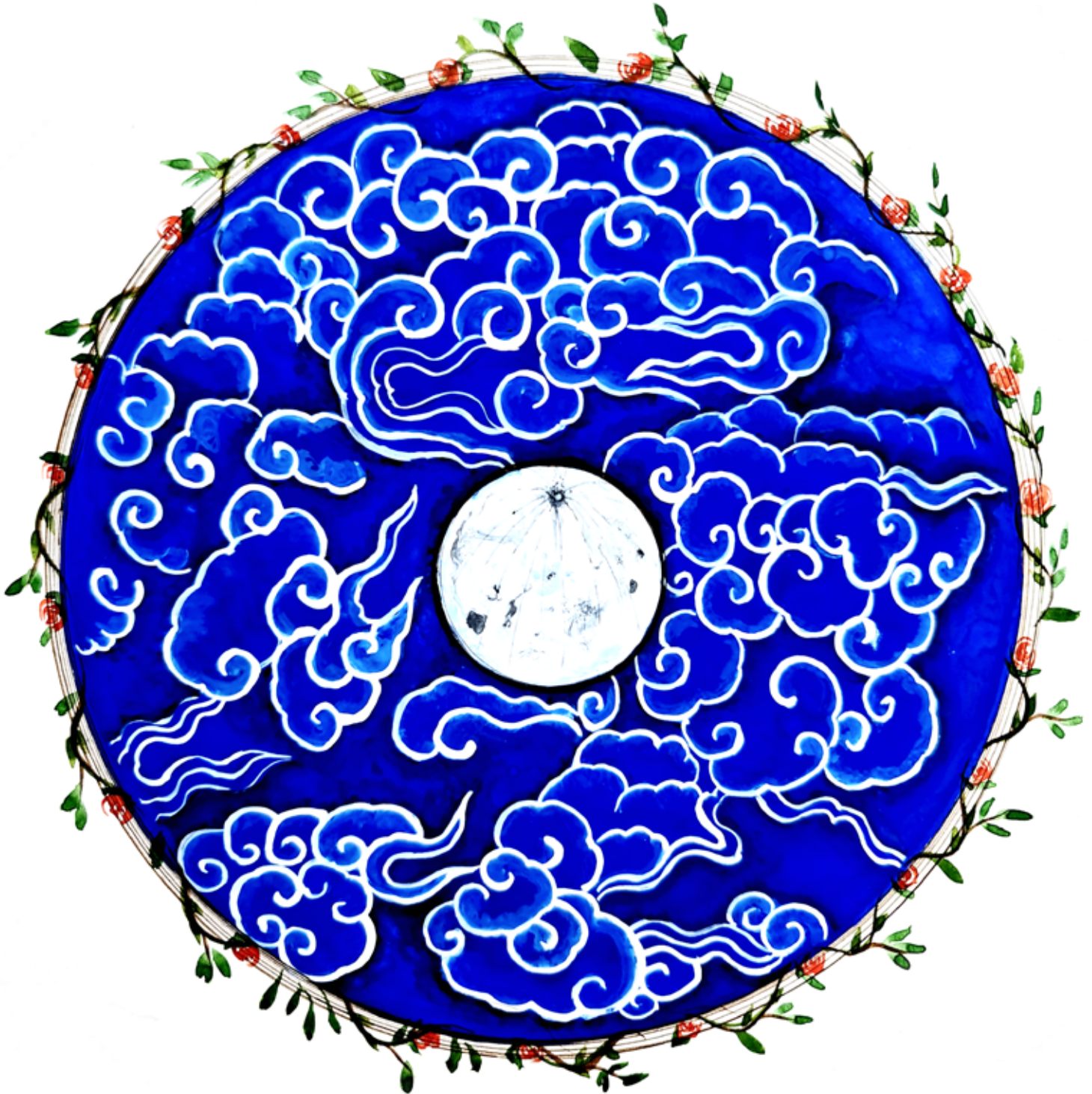
46 / FADİM ÖZER KASAY
KURDA, KUŞA, AŞA...

48 / FATMA ÜNSAL
SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

ĐİLİ TÜRKÇE, RUHU MEDİNE; BİR KURTULUŞ ŞARKISI OLARAK MEVLİD-İ ŞERİF

GÜVEN ADIGÜZEL

*Bu fakr-ü hakir dahi yüz aded efdali mevlid kitabı gördüm.
Ve fakat iltifatla her birini gözden geçürdüm.
Hiçbirinde bu sûzu hâleti ve bu şevkü harareti görmedüm.
Ve hem bu mertebede birisi makbul ve meşhur olmadı
ve beyn-en-nâs biri itibar-ü iştihar bulmadı.
Latifi*

Mevlud” merasimleriyle meşhur bir şehirde doğdum. Ama tahmin edileceği üzere İç Anadolu’ya ait bir ilden değil ilk anda akla gelmeyecek bir yerden, devasa metropol gibi görünse de aslında orta ölçekli bir şehrin kimliğini taşıyan güzel İzmir’den bahsediyorum. Bu tipteki törensel buluşmalar doğduğum şehirde genel itibarıyla “kadın toplantıları” şeklinde düzenlenen bir atmosfere sahip olsalar da nihayetinde halk dindarlığının bir formu olarak görülebilecek o toplam fotoğrafı yansıtan içerikleriyle dikkat çekiyorlardı. Elbette dinî vurgudan arındırılmamış bir fotoğraf. Bu sebeple, yaşını almış kadınlar tarafından “mevlud” olarak telaffuz edilen bu sosyalleşme merasimleri, çocukluk yıllarıma dair hatıralarımda -hafızama kazınmış bütün ayrıntılarıyla- ihtiyaç hâlimde geri çağırılacak bir mesafede duruyor. Tabii merasim sonlarındaki kâğıt külahlarda akide şekeri, şerbet-bisküvi veya lokum-limonata ikramlarını unutabilmek de pek mümkün değildi. Kulağımıza dolan Türkçenin farkında bile olmadan, akide şekerinin ağzımızda bıraktığı güzel aromanın tadına varmaya çalıştığımız yıllar. Hatalı telaffuzuyla sürekli aklıma düşen akide kokulu bir merasim; mevlud.

Mevlid-i Şerif adıyla halk arasında benimsenmiş, müellifi Süleyman Çelebi tarafından zor zamanlarda kaleme alınan *Vesiletü’n-Necat*, tam anlamıyla yazıldığı dönemin (Fetret Devri) ruhunu taşıyan bir metindir aslında. Çıkış yolunu gösterir. Evet, kurtuluşa vesiledir. Büyük buhranlardan kurtulmaya vesile olarak, Peygamberimizin miras bıraktığı temel öğretilere, yaşayan *ahlak*’a ve manevi mirasa doğru bir hatırlatma vazifesi görmüştür. Bazı metinlerin buna gücü yeter. *Vesiletü’n-Necat* da bunamların, buhranların, sıkışmışlıkların bitmeyen azap gibi ruhları esir aldığı zamanlarda, bir ümit şarkısının gelip her şeyi temize çekerek, yenden başlama iradesi/hevesi vermesini temsil etmektedir. Mevlid-i Şerif, fetret karanlığını parçalayan bir ışık gibi ikinci kez kuruluşun/ebedî kurtuluşun vesilesi ve nihayetinde zor zamanlarda o gür sesiyle konuşmuş kurucu metnin bizzat kendisidir.

Dili Türkçe, Ruhu Medine

Süleyman Çelebi’nin şah eseri sayılan bu ölümsüz metin, altı asırdır bütün coşkuluğuyla devam eden kutlu yolculuğunda, herhangi bir akamete/kesintiye uğramadan genel bir toplumsallık kazanmış ve yıllar içinde kollektif hafızadaki yerini

sağlamlaştırmıştır. Bu bakımdan, Mevlid’in zaruretle başlayan anlamının zamanla ortak değere evrilerek, kendini her seferinde yine/yeniden üretmeyi başaracak bir ruha sahip olduğunu söyleyebiliriz. Benim İzmir semalarından anladığım/müşahade ettiğim bu törenlere daha geniş bir pencereden baktığımızda, gündelik hayatta pratik karşılığa sahip, genel kabule ulaşmış bir halk merasimi olarak dinî geleneğin içinde varlığını sürdüren Mevlid kutlamalarının, söz gelimi Osmanlı’nın en görkemli/sürdürülebilir törenleri arasında olduğunu görürüz mesela. Nümayiş, dinî vurguyla içre, anlam ise geniş maneviyat dairesinde aşkındır. Peygamber sevgisinden yola çıkarak, büyük bir parçanın ferdi olma duygusunun baskın olduğu bu kutlu törenlerin, halk-saray arasındaki mesafenin kısaldığı bir ortaklığı sembolize ettiği ve ahalinin gönülden sevdiği, çok *devletlû* bir merasim olduğu söylenebilir.

Dinî motivasyonla bir araya gelme duygusunu Mevlid-i Şerif üzerinden okuduğumuzda, Türkçe bir metnin kültürel hafızayı biçimlendirerek, vazife, manevi haz, davete icabet gibi “görünen hâller” dışında daha tesirli bir alandan konuştuğunu gözlemliyoruz. Bu bağlamda Mevlid merasim-

lerinin, mensubiyet şuuru, ortak dil, aynı inanç dairesinde bulunma bilinci gibi vahdet hâlini güçlendiren sosyolojik bir fenomen olarak karşımıza çıkması en olağan sonuçtur. Nihayetinde katılımcıların kalplerini Peygamber aşkıyla doldurmak gayesiyle, ruhu Medine, dili Türkçe bir şiirin okunduğu/icra edildiği toplantılardan bahsettiğimizde, bunun dinî tören sıfatıyla kabulü gayet mümkün olduğu gibi törene iştirak edenlerin bulunma/katılma amaçları maneviyat arayışından/Nebi hürmetinden bağımsız değildir. *Birey* olmaktan, birlikte olmaya giden kapının en güzel anahtarları arasında sayabiliriz bu merasimleri.

Bir Ümit Şarkısı Olarak Mevlid-i Şerif

Mesnevi tarzında yazılmış, güçlü estetiğiyle Peygamber övgüsü içeren, sehl-i mümteni örneği sayılabilecek bir şiirin, yüzyıllar boyunca; doğumda, ölümden, sünnette, düğünde, uğurlamada, karşılamada, yasta, hayırdan, kandilde, nikâhta, bayramda, camide, dergâhta, salonda ve kalplerde en güzel nağmelerle, çalmaya, çağlamaya, çınlamaya ve çağıldamaya devam ediyor oluşunun anlamı, müellifini aşacak boyutta bir görkeme sahiptir. Elbette bu kapsayıcı yaygınlığa sahip olmasında sade, samimi, halkta karşılığı olan bir dille/üslupla yazılmasının payı büyük. Ama Mevlid-i Şerif bütün bunların ötesinde, kurucu/kurtarıcı metin hüviyetiyle ölümsüz bir sevginin, toplumsal varoluş harcının, dönmeye mecbur olduğumuz yer'in

ve kalple akletmenin simgesini taşıyor alnında. Türkçedir, ruhu Medine'dir. Akif'in, "Yetişilmez ki: Süleyman Dede yükseklerde." sözündeki yüksekler, Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necat*'la vardığı mertebenin ulaşılmazlığına yapılmış bir vurgudur mesela. Bu vurgu ki şunu da anlatır; Çelebi'den sonra yazılan Mevlid-ler, artık yalnızca *Vesiletü'n-Necat*'a yapılmış bir dua ya da nazire olarak kabul edilir.

Mevlid-i Şerif'in toplumsal birlik-telik içeren geniş anlamı, sosyolojik açıdan bitimsiz bir ilgiye mazhar olmasının bütün referanslarını da yanına alarak, sözlü kültüre dayanan o zemini asla yok saymayacaktır. Elbette metnin bizzat kendisinin alametifarikasıyla kaynaklanan kuvvet ve kudreti baskın sebep olmakla birlikte, sözlü kültür geleneğinin taşıyıcı gücünün oluşturduğu etki alanı ve bu kültürün özellikle halk dindarlığı içindeki devamlılığı, kitaptan kıraatle "okunan" değil, güzel sestemle makamlı "duyulan" bir hususiyete sahip bu metni/şiiri halk nezdinde bir anlamda ölümsüzleştirmiştir.

Fiilî dinî tecrübeyi temsil eden Mevlid merasimi, köyde ve şehirde "dinî gereklilik" parantezinden ziyade, sosyal yaşantının manevi pratikleri bağlamında anlamını bulan bir faaliyet kapsamında değerlendirilebilir. Dinî hafızayı diri tuttuğu gibi mahalle, cemiyet ve yakın akraba ilişkilerinde "birliktelik" kavramına vesile olarak varlığını Hz. Peygamber'in manevi şahsiyeti üzerinden

yine/yeniden tahkim eder. Mevlid okutmak, Türk halkının manevi bir güzelliğe dair aklına gelen ilk ve en anlamlı faaliyettir. Hatta yakın tarihimizde (1951) Arjantin Devlet Başkanı Juan Peron'un eşi olan Eva Peron'un yakalandığı amansız hastalıktan kurutulması için, Şişli esnafının öncülüğüyle Şişli Camii'nde Eva Peron için Mevlid okutulması gibi oldukça garip vesikalar bile mevcuttur.

Yıllar sonra o çocukluk günlerime dönüp baktığımda, musikili/ahenkli bir Türkçeyle kulağımızda yer edip sonu hep akide şekeriyle biten İzmir'deki bu güzel toplantılarda, Mevlid-i Şerif'in vefat kısmının hiç okunmadığını fark edecektim, o bölüm hafızamda yok. Hz. Peygamber ölmemişti çünkü. "Veladet" bahrinde doğumunu bildiren beyitler okunurken davetlilerin hareketlendiğini, coşkuyla hüzünlenip ayağa kalktıklarını da hatırlıyorum. Onun doğumuyla gerçekleşen her şey aynıyle tekrar ediyordu sanki. Evet, insanlık ayağa kalkıyordu.

Vesiletü'n-Necat'ı (Mevlid-i Şerif) kurucu metin yapan hususiyetler, metnin hem içinde hem de dışında yaşamaya devam ediyor hâlâ. Dili Türkçe, ruhu Medine, altı asırdır kurtuluşa vesile.

35 yıldır Cihangir'de yaşıyordu Davut Bey. Neyi var neyi yok uca eklemiş bu semtten bir daire almıştı. O vakitler buralar böyle kalabalık değildi. İstanbul'un yerlilerinden olan gayrimüslim vatandaşların oturdukları konutların dışında çok az ev vardı. Pürtelaş mahallesindeki yokuşta Kanuni zamanında Mimar Sinan'a yaptırılan Cihangir Camii'nin avlusundan neredeyse bütün boğazı görebiliyordu ya, her şeye rağmen bu ayrıcalık bile burada oturmaya değerd. Davut Bey çoğalan İstanbul nüfusuyla beraber ne zaman bu semtte sıkışıp kalsa ruhunu dinlendirmek için bu caminin avlusuna giderdi. Güneşin batışını ve doğuşunu buradan seyretmeye doyum olmazdı. Caminin duvara bitişik çeşmesinde elini yüzünü ıslatır, hazirede metfun tekke şeyhi Hasan Cihangiri'nin ruhuna Fatiha okumadan geçmezdi. Bu camiyi niye bu kadar sevdiğini soranlara hep şöyle cevap verirdi Davut Bey: "O da benim gibi dünyanın yükünü yüklenmiş olduğundan dertleşmek için ondan daha iyisini nerede bulacağım? Cihangir, dünyanın derdini yüklenen demek. Ben onculayın o bencileyin cihangir bu dünyada."

Ele avuca sığmayan, sözün kifayet etmediği üç erkek evlat Davut Bey'in en çok dertlendiği şeydir. Gecenin sabaha yakın saatlerine kadar evlatlarının birini Tophane'nin diğerini Beyoğlu'nun kuytu ve izbe sokaklarından toplamak için uğraşır dururdu. En küçük üçüncü oğlu Feramuz ise bir terzidir. Davut Bey ipliği iğne deliğinden geçiremez hâle gelince dükkânı kapatmaya kıyamamış ve terzi dükkânını yıllardır gözü önünde olsun diye yanında tutup meslek öğrettiği oğluna bırakmıştı. Fera-

muz'un eli işe yakışmasına yakışıyordu ama içkiye aşırı düşkünlüğü işteki istikrarına büyük zarar veriyordu. Babasına göre o, söktüğü diktiğinden daha fazla olan bir terzidir. İdris Peygamber'den nasip almamıştır. Babası ona "Tezgâhına içki sokan iğneli fıçıda sabahlayan gibidir." diye kim bilir kaç kez söylemişti, ama o bunu hep duymazdan gelmişti. Davut Bey yine de diğer iki oğluna nazaran Feramuz'un hiç olmazsa iyi kötü bir iş olduğuna şükreder, beterin de beteri var diyerek teselli bulurdu. Üstelik Feramuz ara sıra da olsa Cihangir Camii'nin avlusundan Boğaz'ı süzen babasına eşlik ederdi. Gerçi o, Boğaz'ın en mutena noktalarını dürbünle izlemeyi tercih etse de gölgesinin caminin gölgesine değmesine ses çıkarmazdı. Davut Bey yine üzerinde kendi diktiği el işi gömlek ve yelekle dört bir köşede kıvrılmış yatan kedilerin ve köpeklerin arasında Cihangir'in sokaklarını turluyordu. Tam Adile Naşit ile Münir Özkul'un başrollerini paylaştığı *Neşeli Günler* filminin turşu kurma sahnesinin çevrildiği Asri Turşucu'nun önünden geçerken başını iki yana sallayarak söylenmeden edemedi: "Hey gidi kavanoz dipli gam yüklü dünya, şu canına yandığım günlerin neşelisinden bir gram da bize düşse ne olurdu!"

O esnada uzun saç ve gür sakalıyla üzerinde bol duran bir kazak giymiş adamın biri Davut Bey'den yana dönüp bakmadan kendi kendine cevap verdi: "Neşe bakkalda satılsa idi biz de alırdık azizim!"

Davut Bey seri adımlarla önünden yürürken laf sokuşturan bu adama arkadan dikkatlice baksa da hiç tanıdık gelmedi. Adam hem gidiyor hem söylüyordu: "Dervişlik olsaydı taç ile

hırka / Biz dahi alırdık otuza kırka." Adam tam turşucu dükkânının solundaki sokağa sapıyordu ki birden geriye doğru dönüp baktı. Davut Bey'in hâlâ kendisine "Kim bu?" bakışıyla bakmaya devam ettiğini görünce seslendi: "Ahbap! Oraya, senin sağ ayağının iki saniye evvel bastığı yere kendimden bir selam bıraktım. Selameti turşucu dükkânında değil orada ara!"

Galiba bu adam benimle dalga geçiyor diye düşündü Davut Bey. Öyle ya, tanımadığı insana yol yordam öğretmeye kalkan bu adam ya meczuptur ya da hadsiz, densizin biri! Sıraserviler Caddesi ile Defterdar Yokuşu'nun keşişme noktasına kadar bu garip adamın söylediği cümleyi kafaya takarak yürüdü. İnsan insanda dinlenmeli, insan insanı icabında yurt edinmeli, kendini görmek için başkasına bakmalı gibi cümleleri zihninde bir kere daha ölçüp tarttı. Beyoğlu'nda dün gece izbede yüzünü gecenin karanlığıyla örtmeye çalışan büyük oğlunun hâli geldi gözlerinin önüne. Üstü başı perişan bulanık bir zihinle şöyle demişti oğlu: "Şu ıslak karanlığıyla bizi göğsüne yaslayan şehir kadar görmedin, görsen de anlamadın beybaba!"

İki evladını gece yarısı şehrin paslı hançerinden korumak için onlara siper olmaya kalktığında etrafında toplanan kişilere ağlamaklı hâlde söylediği cümle oğlun "görmedin, anlamadın" şeklindeki kahredici site-minin cevabı gibiydi: "Ben Cihangir Camii'ne gönderdiğim evlatlarımı, Beyoğlu'ndan, Tophane'den, Tarla başından topladım! Ben topladıkça onlar daha bir dağıldılar!"

Laf sokuşturan gizemli adam sağa sola sapmadan Firuz Ağa Camii'ne

doğru yürüyordu. Davut Bey şaşırılmıştı. Bu adamın camide ne işi olabilir diye düşündü. Sonra böyle düşündüğü için kendini yadırgadı. Camiye giden insanların bir kulübe ya da lokale üye olanlar gibi belirgin standardı veya müşterek tipolojileri olamazdı elbette. Biraz evvel gözünden kaçırdığı adamı caminin abdesthane kısmından elindeki bez mendille kollarını ve yüzünü kurulayarak çıkarken gördü. Görünüşe kanmamak gerektiğinin güzel bir örneği olmalıydı bu adam. Yanından geçerken geriye dönüp söylediği sözü bir kez daha hatırladı: “Hey ahbap! Oraya, senin sağ ayağının bastığı yere kendimden bir selam bıraktım. Selameti turşucu dükkânında değil orada ara!” Belli ki bu söz öylesine söylenmiş bir söz değildi. Sağ ayağının bastığı yerdeki selamı aldı: “Ve aleyküm selam!”

Bu arifane sözün fiilî bir karşılığı olmalıydı. En iyisi verilen selamın gereğini sahibinin ayağına giderek elden vermektir. Ne de olsa ayak gayret, el hizmetti. Firuz Ağa Camii’nin önüne kadar yürüyüp adamın camiden çıkmasını bekledi. Hâlbuki adam namazını kılıp arka kapıdan her zaman yaptığı gibi duvar dibindeki çam ağacına selam verip asmalı kahveye geçmişti. Bekle bekle canı sıkılmıştı Davut Bey’in. Geriye dönüp birkaç adım attığında ona çok benzeyen bir adamın tek başına çay içtiğini gördü. Bu fark ediş aynı anda birbiriyle kucaklaşır gibi bir iki saniye sürdü. Adam oturduğu tabureden doğrulup çevik bir el işaretiyle Davut Bey’i çay içmeye çağırdı, Davut Bey gelinceye kadar yerine oturmayıp ayakta bekledi. Gelince de kırk yıllık dostu gibi karşıladı onu. Adam göz bebeğine kadar yansıyan mütebessim bir çehreyle: “Geleceğini biliyor-

dum.” dedi. “Ayağımın bastığı yere bıraktığın selamı aldım kabul ettim demeye geldim. Yani ben de selama karşı bir selam olup ayağınıza geldim.” diye karşılık verdi Davut Bey. Adam Firuz Ağa Camii’nin duvara yaslanmış tek minaresine bakışlarını odaklayarak: “Biliyor musun şu dünyada sözün de bakışın yani yüzün de yolun da yolcunun da hakkı vardır. Neşeli günlerin avına çıkmış gördüm seni. Gökte kaybettiğini yerde arıyor gibiydin. Turşucu dükkânında inci mercan, elmas yakut ne gezer!” Adam parmağıyla, ayakta durmak için cami duvarına tutunan minareyi işaret edip konuşmasını aynı kıvamda sürdürdü:

“Şu minareyi görüyor musun? O her önünden geçene bir şeyler söylüyor, fakat işiten kulak, gören göz nerede? Söz kendini daha fazla kişiye ulaştırmak için sese, ses kendini en uzaklara duyurmak için minareye, minare yıkılmayıp ayakta kalabilmek için bir caminin duvarına yaslanıp yardım alabiliyor. Sana gelince, kendini cihangir addettiğin için Cihangir Camii’ne yakın buluyorsun. Sana göre ikiniz de dünyanın yükünü taşıyorsunuz. Fakat bir şeyi göz ardı ettiğinin farkında değilsin. Cihangir’in taşıdığı yük başkasının değil kendisinin yüklenmeye talip olduğu bir yükür. Fetihten fethe koşup dünyaya hâkim olan insandır cihangir. Değil mi ki ‘Derdi dünya olanın dünya kadar derdi olur.’ Bir ağacın gölgesinde de dinlenmeye talip olabilirdin. Ama sen Cihangir Camii ile dertleşecek kadar onun dışarı olduğu derde müptela olmuşsun. Cihangir Camii dönemin hükümdarı I. Süleyman’ın fetihçi yönünden almıştır bu özelliğini. O Süleyman ki Doğu’da adaletin Batı’da ihtişamın sembolü olmuştur. Kırk altı

**İnsan insanda
dinlenmeli, insan
insanı icabında yurt
edinmeli, kendini
görmek için başkasına
bakmalı.**

yıl hkmdarlıkta kalmış, on c kez sefere çıkmış, hükümdarlığının on yıl bir ayını seferde geçirmiştir.”

Adam bir süredir konuşmaktan iemediği çayını iki yudumda midesine indirip devam etti:

“Düşünebiliyor musun Belgrad, Rodos, Boğdan, Macaristan’ın büyük bir kısmını imparatorluk topraklarına katmış. Az daha Viyana’yı bile kuşatıp nerdeyse alacaktım. Irak’ı ele geçirmiş, İran’ın içine kadar girmiş, Mağrip’te Fas sınırına kadar dayanmış. Sen ki azizim Davut Bey, Cihangir’in usta terzisi olarak nlenmişsin neredeyse kırk yıl. Bedenlere kıyafet ve kisve dikmekle geçmiş mrn ama en yakınındaki çocuklarının ruhlarına uygun elbiseyi dikmeye ne becerin ne de vaktin olmuş. -Parmağı ile duvara yaslı minareyi bir kez daha işaret ederek- unutma şu duvar çökerse o minare de yıkılır!”

Davut Bey tam burada araya girdi. Kendisinin yeterince anlaşılmadığına kanaat getiriyordu. Gücünün ne denli sınırlı olduğunu anlatsa da anlaşılmayacağını biliyordu. Bu yüzden meknlarla kendisi ve ailesi arasında hep bir benzeşme, ortak kader ve ünsiyet olduğuna inanıyordu. Sözü bu hassas noktadan kavrayarak konuşmaya başladı: “Beni anlasa anlasa ancak Cihangir Camii anlar. şimdi şu Firuz Ağa Camii’ni görünceye kadar hiç aklıma gelmemişti, ben bu camiyi de en kk ğlum Feramuz’a benzetiyorum. Minaresinden yaslandığı duvara, kubbesinden ahşap tavanına kadar yle. O da benim Feramuz ğlum gibi çok yangın görmüştür. İzbelere sıkışmış en büyük ğlum Talat’ın bir tarafı ukurcuma Camii’dir bana göre. İkisinin de dışarıya açılan bir

avlusı yoktur. İki de bir kavşağın üzerinde yer alıyor. Ortanca ğlum Numan, o benim Sirkeci Mustafa Ağa Camii’m. Ben ona İmam-ı Ebu Hanife gibi kavi bir şahsiyete sahip olsun diye Numan ismini vermiştim. Avularımın içinden çok erken çekip aldılar. Sirkeci Mustafa Ağa Camii gibi başının üzerinde kubbesi kayıp gitti. Minaresi yıkılıp şahsiyeti ve birikimi c beş kuruşa satışa çıkarıldı.”

“Yaptığınız tenasüp hakikate muga-yir değildir azizim.” dedi adam. “Her insan haddizatında bir camidir zaten. Ne var ne yok bütün organ ve aksamı bu bedende camidir.”

Asmalı Kahve’nin önünden Taksim, Beyoğlu, Tophane ve Fındıklı gzerghında yer alan okulların öğrencileri yüksek sesle gülüp konuşarak Cihangir sokaklarına doğru yayılıyorlar. Çantaları varla yok arasını. nde yaşıtlarına göre daha boylu poslu gözüken kızlı erkekli grup bir yandan sigaralarından dumanı ilerine çekerken diğer yandan dumanı geriye üflemek yerine argo cümleleri sağa sola flyorlar. Grubun en iri ve en uzun boylusu önündeki arkadaşının sırtına uçan tekme atıp yüzüstü düşürüyor. Etrafındaki kızlı erkekli kafadarlar çocuğu kaldırmak yerine kendilerinden geçercesine gülüp eğleniyorlar. Okunan akşam ezanı bile öğrencilerin şuh kahkaha ve eğlencelerini bölmeye yetmiyor. Gençlerin manzarasını şaşkınlıkla izleyen adam Davut Bey’e inceden takılıyor:

“Azizim, bu çılgın gençlerin hâli hangi klasik mimarimize benziyor, ıkarabildiniz mi?”

Davut Bey sadece laf olsun diye cevap verdiğini belli edecek şekilde

karşılık veriyor:

“Bunlar nev zuhur ağdaş mimari stadım, klasikleri yok. Olsa olsa ‘kapitol’ olurlar, ‘cevahir’ ya da ‘sapphire’ olabilirler ancak!”

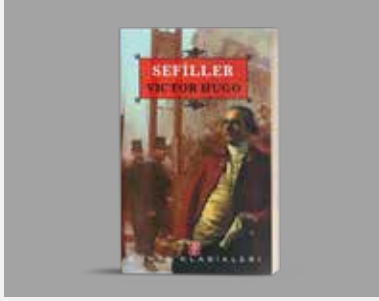
Bir süre bakışlarıyla etrafını temaşa eden adam bir gizli hazinenin kapağını kaldırıp içindeki güzelliği dışarıya vuruyormuşçasına gözünün önünde canlanan sahfeyi tane tane okudu:

“Hiçbir anne baba, çocuğuna güzel edep ve terbiyeden daha iyi bir ikramda bulunamaz.”

Davut Bey başını öne doğru sallayarak destek verdi: “El- Hakk, hepimiz anne babamızın hasılasıyız. Ebeveyn kendi ebeveyni tarafından nasıl yetiştirilip terbiyeden geirilmışse yarının ebeveyni olan çocuklarımız da bizim izlerimizi taşıyacaklardır. şimdi daha iyi anladım stadım, ‘Sadet turşucuda aranmaz.’ derken ne demek istediğinizi.

Adam yolun derdini çekenlerin ayak baştığı ilk noktaya selamını bırakmak için niyet ederek yerinden kalkıp yürüdü. Giderken dilinde virt edindiği cümleyi de yanında götürmeyi ihmal etmedi: “Yol Oğlu Hdi yolunda gerek!”

BİR KİTAP

Sefiller'i ilk kez kışın okumuştum. Hava soğuktu. Çok çay içmişim olurken, her kırk sayfaya bir fincan çay denk gelmiş olabilir mi? Olabilir. Jean Valjean... Ekmek hırsızı... Bir mahkûmun iç dünyasına konuk olmaktan ziyade temiz bir ruhun -iyilik adına şans verilmesi ile- çırpınışı. Çırpınışlar uçma efsanesinin harfleridir, hikâye bitince uçmak değil çırpınmak övgüyü hak eder. Yazarın "Seven ve acı çeken ruh yüceliğin doruk noktasındadır." dediği o doruğa okurunu çıkardığı bir hakikat. İnsanı insana tokuşturan hayata kenarından buz gibi bakakalmayı tarif ettiği de oluyor, ellerinize kor hâlinde taşlar bıraktığı da. Bir de Vajert'in süren takibi var ki yorulmak bilmeyen hırsın, azim kılıfına bürünüşüne şahane bir örnek. Derken takip bitiyor, roman bitiyor; yüreğinizde bitmeyense Fantine'nin evladı için sattığı ön dişleri kadar bir boşluk. Ne zaman kapanır kim bilir! Belki de gümüşlerimizi çalan birine hayatını iade edebildiğimizde.

BİR KÖŞE

Gövdesi geniş bir iğde ağacının altı... Burası kesinlikle bahçemizin ortasında salkımlanarak büyüyen o iğde ağacının altı. Ruhumu orada yakalarım zaman zaman. Henüz çocuğum, küçük avuçlarım iğde kokuyor. Beştaş oynuyorum. Âmâ dedem de geliyor yanıma. Bana efsanelerden, masallardan seçip seçip heyecanla anlatıyor. İğde çekirdeklerini biriktiriyorum ki kolye yapayım. Masallardaki mutlu sonları sabırsızlıkla beklerken annemin pişirdiği haşhaşlı çöreğin kokusuyla doyuyor gönlüm. Böldüğüm kocaman, sıcacık parçayı bağrıma basıp getiriyorum. Dedemle radyo dinleyerek yiyoruz. Emirdağ türküleri... Hatırlıyorum o lezzeti, çocukluğum iğde kokan derin bir uykuda. Zamanın henüz yekpare olduğu o anda mamur bir basamaktan atlıyorum. Şimdinin keskin köşeleri böylece sakinleşiyor.

ÜÇ TAVSİYE KUDRET AYŞE YILMAZ

BİR TABLO

Çok beğendiğim resimler var, dahası ben de yağlı boya tablolar yapıyorum. Hatta yazar olmasam ressam olurum diyebilecek kadar severim renklerin âlemini. Dillerinden anlarım. Fakat burada herkesin gördüğü, çok az kişinin baktığı bir emekten dem vurmak isterim. Desenler... Halı desenleri... Motiflerin her biri iplerle zihne, gönle ıgıl ıgıl akışı kesilmeyen hikâyelerini, öğütlerini söyler durur. Akrep motifi maviye nakışlanır ekseri. Böylece akrebin zehri, nazarı celbeder durur. Bereket motifinde salkım salkım buğday başakları genişleyerek ışıldar. Daha nicesi kendi hâlince serilir, serpilir, genişler, güzelleşir. Ecdat çiğnediği halıya dahi sanat nakşetmiş vesselam.

MUTLULUK GÖZYAŞLARINDA ARANIR

İBRAHİM VARELCİ

**Tebessüm sadakadır, kahkaha bizden
yana olmadı hiç. Sessiz bir hüzündür
bize lazım olan. ”**

Kendi hayatının öznesi olamayanlar için tek özne, şartlardır. Şartların müsait olmadığı inancı herkesin dilinde. Şartlar müsait değil! Bu cümlemin öznesi sen değilsin, şartlar. Oysa şartlar düşünemez, konuşamaz, mutlu olamaz, hüzünlü olamaz, çile çekemez. İnsan huzurlu olabilir ancak, çile çeker, hüzünlü olur. Öznemiz şartlar olursa sonumuz hüsrân olur. Oysa insan, gece gündüz emek vermeden hiçbir şeye ulaşamıyor. Hazıra konanlar yok mu, elbette var. Kısa yoldan elde edilen her şey aynı hızla kaybediliyor. Şu an yaşadığımız kaosu ana nedenlerinden biri de bu: Hiçbir şeyin çilesini çekmemek. Çalışmaktan, çabalamaktan, kaybetmekten, başarısız olmaktan korkmak. Dahası mutsuz olmaktan şiddetle kaçınmak. Oysa mutluluk gözyaşlarında aranır, hiç bulunmasa bile yine de aranmalıdır. Zaten mutluluk elde edilince, mutluluk değildir artık, kârdır.

Şartlar demiştik. Hiçbir zaman müsait olmayan şartlar! Cümlemin öznesi olan şartlar. Her şeyin öznesi. Attığımız adımın bile. Ne zaman kendi hayatımızın öznesi olacağız?

İç huzura ne zaman kavuşuruz. Oysa “... onlara asla korku yoktur; onlar üzüntü de çekmeyecekler.” Kim bu insanlar, diyorum içimden. Oysa büyük vaat var. Hiç değişmeyecek bir vaat. Kim bu huzura kavuşanlar? Biz neden onları göremiyoruz? Yoksa biz mi görünmüyoruz? Niçin kaybolduk ki böyle?

İnsan yolunu kaybetti. Çare aramasını da bilmiyor. Hiçbir şeyin gerçek kaynağına inemiyor. Çünkü her şey aslından çok uzaklarda. Yanı başındaki insana bile sesini duyuramıyor. Kimse kimseyi tanımıyor, belki de tanıyamıyor. Uzaklıkları nasıl yakın edeceğiz? Köprü mü kurarak? Nerede kaldı köprüler? O köprüünün altından da çok sular aktı. Belki hayatımız el değmemiş bir dere akıntısına dönüşür. Kayalara çarpsak da gocunmayız kim bilir. Belki de taştan taş çarpmaya ihtiyacımız var.

Hüznüne sarılmalı insan. Ondak kaçmamalı. Düşünceli insanların mutsuz olduğu düşünülür, onların durgunluğu dikkat çeker. Neşesiz görünürler. Çünkü o an düşüncenin insanı kendine çeken gücüne teslim olmuşlardır. Hayatın hızına karşın düşüncenin insanı durduran bir gücü vardır. Hızla hareket eden ve çok sesli olan her şeyde insanın doğasına aykırı izler vardır. Gürültülü konuşmak ve çok sesli gülmek gibi...

Tebessüm sadakadır, kahkaha bizden yana olmadı hiç. Sessiz bir hüznüdür bize lazım olan. Gürültüsüz bir hayat. Pişmanlık sessizdir, mahcubiyet sessizce yaşanır. Sevincin sesi çok uzaklardan duyulurken, hüznün hiç sesi çıkmaz. Keder gariptir, yalnızdır çünkü. Kahkaha atanların mutlu olduğu sanılır, gerçek hiç de öyle değildir. Kahkaha, tebessümün büyümesinden oluşmaz, aksine, insanın içinde yaşadığı bunalımların ve tezatlıkların bir volkan gibi patlamasından başka bir şey değildir. Ben aslında böyle değildim, bana neler oluyor, neden duygularıma mukayyet olamıyorum, nefes alıp verişim bile değişti. Sık sık. Yetmiyor, oksijen açlığı çekiyorum, insan açlığı çekiyorum ama insan yorgunuyum da.

Oysa gürültü azalınca, sis bulutları dağılınca, insanın gözünü kör eden ışıltılar soluncaya kadar bekleyebilse insan, zamanın her şeyi olması gereken şekline dönüştürdüğünü görecekti. Beklemeyi beceremediğimiz için, giderken sürekli arkamıza bakmak zorunda kalıyoruz. Gözümüz hep arkada kalıyor. Ya yeterince bekleyemiyoruz ya da çok bekleyerek ömrümüzü çürütüyoruz. İnsan, ne yaparsa yapsın, beklemeyi bir türlü öğrenemiyor. Oysa her şeyin üstünden biraz zaman geçince konuşmalar yerini sükûnete bırakıyor, sancılar azalmaya başlıyor. Yüzdeki çizgiler

arttıkça bilinç keskinleşiyor, hareketler yavaşladıkça düşünceler derinlere inebiliyor. Her şey, bu kısacık zaman diliminde cereyan ediyor. Bin düşünüp bir konuşmayı unuttuğumuz için, bin konuşsak da bir cümlenin yerini tutmuyor. Sonra çok konuşan çok aldanıyor, hep aldanıyor.

İnsan hata yaparak doğruyu bulmuyor aslında, sürekli hata yaparak yanlışın mahvedici yönünü törpülemiş oluyor. Hepsisi bu. İnsan böylece, yanlış da alışmış oluyor. Asla kendinden emin olmamak ve sürekli içindeki korkuyu canlı tutmak. Asıl mesele bu. İnsanın en çok zorlandığı denge de bu. İki tarafı uçurum bir yol. Ne tarafa meyletsen düşeceksin, sonra zerreni bile bulamayacaklar. Allah'a yönelişi de kısa sürüyor böyle insanın. Çünkü önce kendine gelmeden Rabbine varamıyor insan. Kendine inanmayan Allah'a nasıl inansın? Kendini aldatan, başkasına nasıl aldanmasın?

BİR YERİN YERLİSİ OLMAK

SELMA MAŞLAK

Bir şehrin yerlisi nasıl olunur? Mesela bir şehre alışmak bizi o yerin yerlisi yapar mı? Yoksa alışkanlığın ötesinde başka şeyler de mi aramız lazım? Bu soruya en sağlıklı yanıt başka başka yerlerdeyken verilir. İklimiyle arşaf gibi denizi, kumsalı, adası, vapuru, türlü yemişleriyle daha güzel daha gelişmiş yerlerde bile hâlâ o şehri düşünüyorsanız, memlekette selamlaşmaya dahi üşendiğiniz yedi kat yabancılarla gurbette sarmaş dolaş oluyorsanız, oraya döneceğiniz vasıtaya adım atar atmaz bir rahatlama geliyorsa içinize, o yerin yerlisiniz demektir. Şehir, sokaklarında korkusuz dolaştığınız; taşını, toprağını, insanını avucunuzun içi gibi bildiğiniz “emin bir belde”dir sizin için.

Dostoyevski *Suç ve Ceza*’da “Herkesin gidebileceği bir yeri olmalı. Çünkü öyle bir an olur ki insanın mutlaka bir yere gitmesi gerekir.” der. Nedir, gidilebilecek bir yeri olmak? Gidilebilecek bir yeri olmakla bir yerin yerlisi olmak aynı şey midir? Aynı şeydir veya değildir ama yerlilik kavramının artık değiştiği yadsınamaz bir gerçek. “Nerelisin?” sorusuna verilen tek kelimelik yanıtlar eskide kaldı. Şimdilerde “Annem şuralı, babam buralı, çocukluğum filan yerde

geçti, üniversiteyi falan yerde bitirdim, şimdi bu şehirde yaşıyorum...” gibi karmaşık cevaplar söz konusu. Göğsünü gere gere içten bir “şuralıyım” diyen insan bulmak zor. İtibarı kalmayan ve nostaljik bir metaya dönüşen bir mesele bu!

“Gidilebilecek bir yeri olmak”ı turistik gezilerle karıştıranlar, “hiçbir yerin yerlisi olmayanlar” zümresini kuralı çok oldu. Bunda her yerin yekdiğerini andırmasının payı büyük. Modern zamanların şehirleri, birbirleriyle aynı cadde ve sokaklara, binalara, vitrinlere, dükkânlara, meydanlara, abide ve parklara sahip. Sıkıcı ve sıradan müşterek bir zevkin ürünleri gibiler! Nerede kaldı insanların ruhlarını mekâna üflediği o şehirler? Ah, o şehirlerin ruhları kurnaz ıırtkanlara süresiz icara verildi! Yedi katlı binaların yedi kat altında kaldı bazı şeyler. Kopukluğun, eskiye de yeniye de dirençsizliğin simgesi hâline gelen şehirler!

Tanpınar *Yaşadığım Gibi*’de “Biz mukavemet fikrini kaybettik, ne yeniye ne eskiye hiçbir şeye mukavemet edemiyoruz. Şehrin sahibi değiliz, sadece içinde oturuyoruz, devletin ve belediyenin misafiri gibi...” der. Ahmet Hamdi’nin *Beş Şehir*’i, Yakup

Kadri'nin *Ankara'sı*, Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa'sı* ya da Yahya Kemal'in "Aziz İstanbul"u... Bütün bu eserleri nostaljik bir içe çekilme olarak görenler elbette yanılıyorlar. Çünkü burada Ahmet Hamdi'nin dile getirdiği başka bir kaygının izleri seziliyor. Şehri anlatan yazar ne nostaljinin ne de romantizmin peşindedir. O yalnızca kopukluğa ve kimliksizliğe karşı mukavemet ederek bir hafıza kurma gayretindedir.

Elimizde *Beş Şehir*, Ankara sokaklarında Hacı Bayram'a çilehanesini Roma mabedinin kalıntılarına kurduran gizli tesadüfü sorgularız; Erzurum'da Cinis'teki "toprak tanrısı gibi sağlam" o ihtiyarı arar gözlerimiz; Konya'da eski Çarbağ sularının tadını özleriz. Ve belki de Ahmet Hamdi'yi şehir şehir gezdiren maarif müdürüne teessüf eder yerlisi olduğumuz şehrin altıncı şehir olabilme ihtimalini hayal ederiz. Ya Tarık Buğra'nın Akşehir'i? Yağmurlarla yıkanmış pırıl pırıl o Akşehir... Çobankaya'ya bakan Çolak Salih'in evi, Tekke Deresi, Ali Emmi'lerin asırlık çınarın altındaki kahvesi, Ulu Cami. Hepsi de o kopukluğa karşı mukavemet ediyor.

Bu konuda hakkı yeterince teslim edilmeyen bir kitap var ki o da Mi-

tat Enç'in *Uzun Çarşının Uluları*. Enç Almanya, Amerika, İstanbul, Ankara, Yalova derken ışığı sönen gözlerinin parlak hatıralarını yaban ellerde değil yerlisi olduğu şehirde, Antep'te arar. "Deve dişi" gibi önde gelenlerin hatır kırmadığı, yoksulları horlamadığı, abasından başka varlığı olmayanların da ululara saygıda geri kalmadığı bir şehirdir burası. Zengini fakiri, akıllısı delisi, bilgilisi karcacılı omuz omuza yaşar gider, aynı yerden alışveriş eder, başı ağrıyınca Musa Efendi'ye, dişi sızlayınca Berber Hüseyin'e koşar; Bilader Ağa'ya güler, Karabey'e ağlarlar. Sıcaklardan bunalnca Çıksorut ve Hacıbaba'nın dulda yamaçlarına sahreye gider, soğuklarda atlas yorganlara gün doğar, mangallar yakılır, Güllü'den tepsi tepsi baklavalara, kebablar çekerler.

Antep'in nevi şahsına münhasır insan ilişkileri ve bu ilişkilerin şekillendirdiği mekânları dışında yalnızca yerlilerinin bilebileceği resmî kitaplarda yazmayan "zaman" ları da vardır. Mitat Enç, *Uzun Çarşının Uluları*'nda çocukluğunda yaşadığı bu hususi tarihe de yol verir. Görülmemiş bir soğğun ilikleri titrettiği, karların altından tünel açarak konu komşuya gidilen o yıla Büyük Kar derler. Ermenilerin Çınarlı'nın

karşısındaki mahallede birleşmeleriyle başlayan ve Fransız askerlerinin körüklemesiyle yaşanan çatışmaya Kaçkaç, çatışmanın büyümesiyle Anteplilerin şehri terk etmek zorunda kalmasına da Büyük Göç derler. Bütün bu milatlar bir şeyin zamanını tayin etmekte kullanılır. Doğum tarihi sorulan yaşlılar yıl yerine Büyük Kar deyiverir. Bir olay ya Kaçkaç'tan önce ya da Kaçkaç'tan sonradır veya Büyük Göç'ten önce ya da sonra!

J. Joyse "Dublin'in görüntüsü bir gün yeryüzünden silindiğinde bir rehber kitap gibi *Ulysses*'e bakarak yeniden eksiksiz bir biçimde kurulsun istiyorum." der. Tanpınar gibi Mitat Enç de bunun peşindedir. Yol uzadıkça derin bir sızıya dönüşen Antep, hafızaya alınmıştır. Asiyeye Teyze endişe etmesin, baba ocakları birer birer yıkılıyor, güzelim havuzlu, avlulu evler apartman oluyor diye üzülmesin, İncirli Pınar'a, Kırkayak'a ne oldu diye sormasın. Kargasekmez'in eski mezarlık olduğu da hafızaya alındı, Hacı Emmi'nin boş depoları da. Hepsi de gıpta edilecek bir dille kayda geçti. Berber Hüseyin "Her şey vaktinde gerek oğlum!" diyerek toprağını huzurla başına çekebilir.

BOZUK ÇEKMECE

HALE SERT

Dipte, birbirine değen uzantıları sadece kökler duyar. Tohumun doğum çitirtisini tohum, kurtçuklar, solucanlar içlerinde büyük bir çatırdamaya dönüştürürler. Filizlenen yaprak gövdeden ayrılırken gülümser, sızlar; gövde acır, öz suyunu artırır, bunu gövde, filiz ve toprak bilir. Güvercinlerin yuvalarını ördükleri dal parçalarının birbirlerine geçiş sesleri önce kuşların kalplerinde ritme dönüşür sonra ötüşlerine yansır.

Duyduğun ses içine işlerse onda kendinden bir şeyler bulursan uzaklara gitmeye gerçekten gerek kalmaz. Ama bu yine de herkes için aynı değildir. Bazıları kulağını her türlü sese açar, belki de bu yüzden duymak istediğini bir şekilde duyar.

Bahçedeki meşenin sesi beni kendine çekiyordu. Kuşların dallarına konması, havalanması sırasındaki titreşimler içimi gıcıkliyordu. Sert rüzgârda üst dallarıyla yaptığı reveransla çekilmiştim ona. Baharda taze yeşil yapraklarının tatlı hışırtıları, sonbaharda kalınlaşmış, kurumuş yapraklarının sürtünme sesleri... Bana sanatını sunmuştu meşe. Gövdesinin, yapraklarının renginin, bombeli kıvrımlarının diğerlerinden ayrılan bir yanı yoktu. Onu ayırtıran sesi; içinden ve dışından gelen sesler, bu seslerin birbiriyle uyumu muydu? Bunlar değildi. Sesini bana duyurmaya çalışırken mükemmelleştirmeye çalışması mı? Bu da değildi. Beni ona çeken, sesin beni anlatma-

sıydı. Ses baştan aşağı beni konuşuyordu. Benim zümrüt yeşilimi, beş köşeli yapraklarımın kıvrımlarının sevimliliğini, gövdemın upuzun uzamasını, kabuğumun dokusunu, öz suyumun kaynaşmasını. Meşenin sesinden başka ses duymaz oldum. An geldi dayanamadım, çekinmeden kavuşmak isteyen iniltisine sarıldım.

Meşenin mırıltıları, kıpırtıları tamamen içimdeydi artık. Gövdesine sarılı kollarım günlerce, yıllarca çözülmeydi. Sarılmış bir hâlde ikimiz de kuruduk.

İsteyenin en uzaktaki sesleri de rahatça duyabileceği bir çağda kestiler bizi.

Marangozlar bize bakınca görkemli bir gövdeye belinden sarılmış, sarıldığı andan itibaren dallarını onun şarkısına uydurmuş yekpare bir ağaç gördüler. Harika bir çekmece yapılı bu hikâyeden diye seviniler. Biz çekmecenin ismini daha önce belki duymuştuk. Şeklinden, yapısından biraz haberdardık ama çekmecenin gerçek mahiyetini hiç bilmiyorduk. Çekmecenin dışı da içi gibi midir? Cilası pürüzsüzse içi budaksız, kaygan mıdır? Geniş bir çekmece aynı zamanda derin ve uzun mudur? Çekilince kısacık bir çekmece hayal kırıklığı yaratabilir. Bu sorun çekmeceyi tasarlayanla mı yoksa ağaçların boyunun müsaade ettiği oranla mı ilgilidir? Tüm bu sorular uzadıkça uzuyordu, soru sormayı bıraktık.

Yine de birlikte bir çekmeceye dönüşmenin başımıza gelecek en güzel şey olduğunu düşündük.

Geniş bir konsolun uzun ve tek geniş çekmecesiydik. Dış yüzeyi en güzel cilayla cilalanmış, içi budaksız, kılçıksız, ahşap kokan bir çekmece. Güzel bir kulpla taçlandırılmış. Anıları saklamanın en güvenilir mekânıydık.

Çekmecenin çekilirken ve sonra geri itilirken çıkardığı sesin daha önce farkında değildik. Ses, bana bahçede onu duyduğumda hissettiklerimi hatırlattı. Hatta birlikte çıkardığımız bu sesin rüzgârda hışırdayan yaprakların sesine çok benzediğini, ondan da güzel olduğunu düşündük.

Çekmecenin içini, sürgü yolunu ve bu yolun içinde kayan çıkıntıyı yeni yeni tanıyorduk. Zaten bunu uzaktan ve dışarıdan bilmemiz imkânsızdı. Çekmecenin gelip gelip ortada bir yerde takılmasının bir sorun olduğunu anlamamız yıllar aldı. Bütün çekmeceler çekilirken ve sonrasında geri itilirken mutlaka belirli bir noktada takılır sanıyorduk. Yalnız, yakınındaki seslere kulağını açanların çağından kalma bir duyuşun sakatlığı. Çekmece kutusunun mahfazasına girerken takılması bütün keyfimizi kaçırmıştı. Artık aramızda yıllardır beslediğimiz uyumun bile önemi azalmıştı. Takılma sesinden başka ses duyamaz olmuştuk.

YIL BİTERKEN

MUSTAFA İRMAKLI

Zaman, şaşmaz bir ritimle geçmişten geleceğe sessizce akıp giderken insan, sırrını ve sınırlarını keşfetmekte aciz kaldığı bu esrarengiz çizginin, ömrüyle mukayyet kesitinde öznel bir hikâyenin kahramanıdır. Zamana bîgane kalması mümkün değildir, zira varlığı zamanla kayıtlıdır.

İnsanoğlunun takvim icat etme gayretinin ve takvim kullanma amacının, zamanın akışkan çizgisi içinde bir olayın yerini belirleme çabasından kaynaklandığı ifade edilir. Bununla beraber esasında insanın tarih içinde kendi yerini tespit ihtiyacının da önemli bir motivasyon olduğunu söylemek gerekir.

Takvimler, olayların meydana gelişini, şeklini, etkilerini ve sonuçlarını değil, zaman içindeki yerini belgeler, yaşananları paranteze alır ve kaydederek onun hikâyesini gelecek nesillere taşır. Yani hayatın akışını takvimler belirlemez. Diğer yandan insanın zamana ve takvime karşı tepkisinin farklı oluşu, üzerinde düşünmeye değer bir husustur. Zamana karşı daha ihtiyatlı iken takvime karşı daha gelişgüzdür. Zamana karşı daha soğukkanlı iken takvime karşı daha acelecidir. Takvimin sayfalarını insan kolayca koparıp biriktirebilirken zaman kendi kurallarını işleterek insanın hayatından dönüşü, tekrarı olmayan sayfalar alıp gider. Zamanın kısa ya da uzun olmasının da saatleri aşan bir yönünün olduğu muhakkaktır. Nitekim gam ve kederin eşlik ettiği zamanlar âdeta sabit kalıp ilerlemezken, sevinç ve heyecan dolu anlarda zaman coşkun bir koşucu gibidir.

Kur'an-ı Kerim'de zamana yeminle başlayan ve zamana dikkat çeken pek çok ayet vardır. Peygamber Efendimizin ifadesiyle de zaman ve sağlık, insanların kıymetini bilmede gafil davrandıkları ve aldandıkları iki büyük nimettir. Aynı zamanda, dünyaya ulvi bir gaye için geldiklerine ve ahirette hesaba çekileceklerine inanan müminler için zaman, hesabı sorulacak bir emanettir. Allah insana yeryüzü

hikâyesini yaşaması için belli bir zamanı, bir ömrü emanet etmiştir. Diğer yandan hayalleri ve idealleri olanlar için de zaman en değerli hazinedir. Çünkü tüm başarılar zamanın hakkını vermekle gerçekleşir. Büyük başarılar imza atanların ortak özelliği zamanı iyi kullanmalarıdır.

Bir miladi takvimin son yaprakları düşerken herkesin hüznü, heyecan ya da umursamazlık gibi farklı duygular ve davranışlarla yeni bir takvimi duvarlarına astıklarına şahit oluyoruz. Bir kaçış ya da kurtuluş umudu, iyi dilekler ve beklentiler, alışkanlığa dayalı izahtan vareste çılgınlıklar, yeni miladi yıla karşı başat tepkiler olarak öne çıkıyor.

Duyguları takvimle kayıtlı kıldığına en trajik çelişkilerini yaşıyor insan. Oysa hüznü, heyecanlar, acılar, mutluluklar, umutsuzluklar takvime dayalı periyodik bir sisteme göre işlemiyor. Duyguların mevsimlerini önceden tayin etmek de mümkün olmuyor. Gönül dünyasında güzellikler her zaman ilkbahara, hazan mevsimi son bahara denk gelmiyor. En önemlisi de takvim yaprakları düşüp kaybolurken, meleklerin şahitliğinde zamana bırakılan izler asla kaybolmuyor. Takvimler değişip yenilenirken yaşananlar insanı takip etmeye devam ediyor.

Bu günlerde iki bin yirmi iki miladi takviminin son yapraklarıyla vedalaşırken geride bırakılan üç yüz altmış beş gün içinde hayat hikâyemizde saklı kalacak izleri yeniden tefekkür

etmek yeni yıl için yapabileceğimiz en iyi iş olacaktır. İnsanı yeni yıla karşı daha duyarlı yapacak en güçlü şey, yaşadığı yıl ile vedalaşırken aynı zamanda onunla yüzleşmesidir. Derin bir tefekkür ve güçlü bir muhasebeyle, komplekse kapılmadan ve samimiyetle, yaşanan seneye geriye doğru bir yolculuk yaparak gelecek yılın hikâyesine daha iyi hazırlanmaktır.

Bu yolculukta elbette iyiliklerin altı çizilecek ve şükür duygularıyla daha güçlü şekilde iyilikleri geleceğe taşıma azmi perçinlenecektir. Bu bağlamda kazanılan dostlar, perçinlenen dostluklar, güzellik katılan gönüller, çevreye karşı duyarlılıklar, merhamete dayalı davranışlar, adaleti gözetken tepkiler, ifa edilen ibadetler, herkesi kuşatan içten dualar, paylaşmanın huzuruyla geçirilen dakikalar, hakkıyla yerine getirilen sorumluluklar, daha güzel bir dünya adına gösterilen çabalar, hak ve hakikat yolunda kurulan cümleler, okunan kitaplar, yani “iyi ki” diye başlayan her sözün ifade ettiği mana, gelecek yıla daha güçlü şekilde taşındığında gönül dünyasının mevsimleri daha güzel yaşanacak ve zamanın şahitliği de insanın lehine olacaktır.

Aynı şekilde geçmişin kayıtlarında görünmesi istenmeyen izler siyah alemle işaretlenecek ve gelecek yılı gölgelememesi için azami gayret gösterilecektir. Bu meyanda faydasız işlerle ve gelişigüzel davranışlarla heba edilen saatler, hoyrat tavırlarla kırılan gönüller, şefkat ve merha-

metin ötelendiği yaklaşımlar, ihmal edilen ziyaretler, ertelenen planlar, yarım kalmış iyilikler, kaçırılan ibadetler, çevreye, aileye, topluma, tabiata karşı yerine getirilmesi gereken görevlerdeki eksiklikler, kısacası “keşke” ile başlayan cümleler, gelecek yılın hikâyesinde yer tutmasını diye çabalamak geleceğin ihyasında önemli bir kazanım olacaktır.

Geçmişe doğru yolculuk yaparken yüzleştiğimiz olumsuzlukları, yapmamız gerekirken yapmadıklarımız ve yapmamamız gerekirken yaptıklarımız şeklinde iki başlığın altında toplamak mümkündür. Bu başlıklar aynı zamanda, hayatı doğum ile ölüm arasına hapsedmeyen ve ötelerin ötesinde esas ve kalıcı bir hayatın varlığına iman edenler için dünyaya dair hesabın da ana konusunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla yeni bir yılın başındayken geçmişin muhasebesinden ortaya çıkan sonuçları geleceğin imarı için değerlendirmek en esaslı ve sahici duruş olacaktır. Zira yeni bir yılın arifesinde iyi dilek ve temenniler önemli olmakla beraber, iyiliğin kendiliğinden ve sadece temenniyle gelmeyeceği, kötülüklerin azaldığı bir yılın, iyiliğin yanında ve kötülüğün karşısında mücadele etmekle mümkün olacağı en açık hakikattir.

Elbette geçmişin tekrarı mümkün değildir, ancak önümüzdeki yıl -miş’li geçmiş zaman kipine dönüşürken daha güzel hikâyeler bırakmak mümkündür.

BİR YAZI BİR İZİ

“Bir pencere dolusu dünya... Ama bir pencere dolusu dünya bile ölümlü bir insana elveriyor... Bazen bize bir tek mısra nasıl yeterse, işte öyle...”

Kemal Tahir

“Her nefes alışta bile ölmeyi göze alamıyorsak niye söylüyor niye yazıyoruz ki?”

HÜSEYİN ATLANSOY

Bir şeyler oluyor, bir şeyler. Ağır ağır. Sessiz. Gürültüsüz. Kimseler fark etmeden. Ağır bir uykuda tohum. Varlık, bir çekirdeğin çıtırdayıp açılması kabuğundan; gürültüsüz, sakin, ağır. Susuyorlar. Susmayı öğrenebilmiş her şey kadimdir. Rüzgârın, yüzünü ağır ağır törpülediği o taş. Toprağın göğsünü damla damla kabartan yağmur. Kartalların kıyısına yuva kurduğu dipsiz uçurum, uğultulu orman, kaynayan deniz, savrulan çöl, genişleyen gökyüzü. Avuçlarımızın karmaşık çizgileri ve yüzümüzde uzayan yollar. Bir mağaranın kovuğuna gizlenip ağlamak; avunduğumuz, hiç eskimeyen o kadim dil. Başlamak daima yeniden ve daima bitirmek.

Bir çemberin yolun sonunda birbiriyle buluşan iki ucu gibi, kendini tamamlamaya doğru. Yeryüzünde devinen diğer her şey gibi gürültüsüz, sakin ve ağır. Ki yol, başladığı yerde biter ve her şarkı biter başladığı sessizlikte.

“Kâinat satır aralarında.” der birisi, öyledir. Gücümüz var mı onunla konuşmaya? Bize kalbimizi hatırlatan o gürültüsüz, sessiz ve ağır işleyişe. Başlamanın ve bitmenin birbirini tamamlaya doğru kıvrılan çemberinin bir çark gibi işleyen o ağır sesini dinlemeye, o en kadim sese kulak vermeye, cesaretimiz var mı? Benim var. Öyleyse artık bunu bir veda sayabilirim. Burada

SÖYLEŞİ
SÜMEYYE ÖZGEN

bitirebilir ve buradan yeniden başlayabilirim.

Öyleyse bu yıla ve söyleşi yolculuğuma Hüseyin Atlansoy'un şiiriyle veda edelim:

Haydi... Allah'a ısmarladık,

Kalbinize bir kez olsun bakın sizin mi diye?

Belki ilk şiirinizden son şiirinize kadar hayatınız boyunca taşıdığınız bir imge var: Kartal. Onu yineleyerek, yenileyerek ve keşifler yaparak diri tutuyorsunuz daima. "Kanımdan damarlarımdan sinir uçlarımdan havalandan kartal", " ki kartal son süzölüşüyle / Gökyüzünü değil kendini tamamlar", Ölür! Ancak hiçbir kartal takla atmaz / Ne yalnız ne ahali karşısında", kartalın gölgelenen gözleri... Şair, kartal mıdır? Yahut bir şairi bir kartala benzer kılan şeylere dair neler söylersiniz?

Şair şairdir. Kartal kartaldır, kaplansa kaplan. İlk şiirlerimden itibaren bugüne kadar şiirlerimde kartalların, kaplanların, aslanların, balinaların seyraneledikleri doğrudur. Bu yönelişim sanırım yerde, gökte, denizde insana yücelik hissi veren canlılara özel bir ilgi duymama ilişkindir. Kartalın ise kendini kayalıklara vurarak yenilemesi ve yinelemesi vardır ki müthiştir.

Uçmak, bir şair için bütün eksikliklerine rağmen cüret ettiği olağanüstü bir hâl olduğu kadar sınır ve sınırsızlık bağlamında tehlikeli

bir hâle de dönüşebilir mi? Şair kanat açtığı mavi göğün sonsuzluğunda kendine bir sınır belirleyebilir mi ya da belirlemeli midir?

Yaratılan evren içinde gerek sayısal düzlemde gerekse evren açısından sonsuzluk mümkün değil. El Kindi bu durumu uzun uzun açıklıyor. Gökyüzünüzü kaybederseniz tehlikeli bir durum ve hâlden bahsedilebilir. Uçmak için ise zaten kanatlarınıza unutmanız zorunludur.

Bukowski bir kitabında "Şiir yazmanın insanı uçurumun kenarına sürükleyen bir yanı var." der. Sizin de buna benzer bir tabiriniz var: "İçimde titreyişir anlam denizim / Boynumda levha asılıdır: şair! / Uçurumdaki ejder" Peki, şair neden uçurumun kenarındadır? Oraya nasıl sürüklenir?

Sürüklenme demeyelim de tercih etme diyelim. Diğer yerler ve hâllerin çok ama çok sıkıcı olması bu durumun ilk nedenidir belki. Dünyanın sınırlılığı ve geçiciliği sanırım uçurumun kıyısında darasız ve net hissedilir. Hem havadardır. Gökyüzüyle hemhâl olmanızı sağlar.

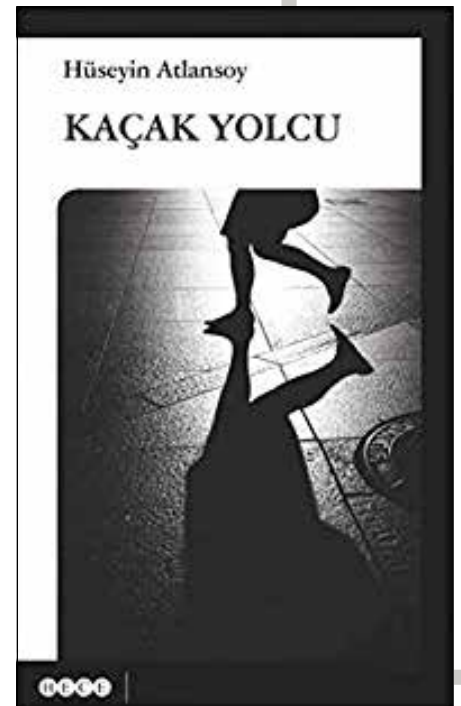
Kızılderililik, zencilik, esmerlik. Bu üç kavram şiirlerinizde en çok rastlanan imgeler. Biz her çağda Kızılderili, biz her yerde hep yerdeyiz, diyorsunuz. Mesele sonuna kadar zenci kalabilmekte, aynı yerdeyim milim değişmem, diyorsunuz. Bu imgelerin çağrıştırdığı sosyolojik anlama dair neler söylersiniz?

Kızılderililik, zencilik, esmerlik bir imge bir sembol olarak kırk yıldır benimle birlikte. Ezilenlerin, mağdurların, inanmışların ortak ismi benim için. Fanon'un deyişi ile siyah derilerin üstüne beyaz maske takanlardan olmamak için zenci kalmayı seçmek önemli ve değerlidir.

Ölüyorum her şiir bitiminde, diyen Hüseyin Atlansoy için şiir nedir? Bir şairi yeniden, yeniden ve yeniden ölebilmeye iten o güç nedir?

Nefesi. Nefes biliyorsunuz ciğerinizin büzüşme ve genişlemesi ile süren bir eylem. Her nefes alışta bile ölmeyi göze alamıyorsak niye söylüyor niye yazıyoruz ki?

Modernliği bir problem olarak algılayan, modern çağa ve bu çağın içinde telaşla koşturan "nisan ayının

yağmur bilmez merkezüssü insanı"na yani metropol insanına yönelik ironik ve çarpıcı tespitler var şiirlerinizde. Her şeyin kursu verilmeli günümüzde / Daktilo satranç bilgisayar hatta ölümün bile, diyorsunuz bir yerde örneğin. Kendini hız, haz ve korku ile semirten modern dünyanın saldırılarına karşı Hüseyin Atılgan'ın geçmişten bugüne sabiteleri nelerdir?

Sabitelerimiz ve değişkenlerimiz var. Zaman hızla değişiyor hız, haz ve korkuya ayarlı zamanın işleyişine karşı hem içinde yaşadığımız vücut mekânımız hem de imanımız değişmiyor. Sözümüzde durmamız, kalmamız ve yürümemiz bizi diri ve canlı kılıyor denilebilir.

Edebiyatta genel anlamda mekândan uzaklaşmanın

hatta mekânda silikleşmenin yaşandığı bir dönemde şiir, şair ve mekân ilişkisine dair neler söylersiniz? Şiirlerinizin merkezî mekânlarından olan İstanbul, "İçimde fizikötesi bir rock gibi İstanbul" sizin için ne ifade eder?

İstanbul'u seviyorum. İstanbul'un, Mekke-Medine-Kudüs üçlemesinden sonra oluşturulabilecek ikinci halkanın ilk şehri olduğunu düşünüyor ve yaşıyorum.

Mavi, sarı, yeşil, beyaz ve kırmızı. Özelde şiirlerinizin, bütünde ise kitaplarınızın bir tablo gibi renkleri var. Hatta bazı şiirlerinizde renkler üzerine sorgulamalar yapıyorsunuz. İlk olarak şiirin renklerle alışverişi nedir? İkinci olarak Cahit Sıtkı Tarancı'nın bir yazısında sorduğu şu soruyu ben de size sormak istiyorum:

"Hangi sözcük hangi sözcükle yan yana geldiğinde nasıl bir ışık belirir?"

Renklerin sarı-beyaz ve mavi-siyah diye gruplandırılması mümkün. Renklere, içerikli özerler olarak bakıyorum. Ne diyeyim. Muhammeden Resûlullah denilirken gözetilen sıralama müthiştir.

Süresiz yağmurlardan, yağmurun sıfırın altındaki ruhlara iyi geleceğinden bahsediyorsunuz; bazen eski bir aşka dönüşüyor yağmurlar saçlarınızı ıslatıyor ve siz, musalla taşıdayken hafiften bir yağmur diliyorsunuz Allah'tan. Şiirinizin göğü çoğunlukla yağmurlu. Bize biraz sizdeki yağmuru anlatır mısınız?

Sis sonrasında güneşe ve yağmura açılan aralıktır. Bizde ise yağmurun isimlendirmesi rahmettir.

Ölüme, dirime ve aşka dair sözleri olan bir kaçak yolcu şairi olarak bu dünyanın diğer kaçak yolcularına neler söylersiniz?

Yanlış trenlerin kaçak yolcuları olmasınlar.

Son olarak size bazı kelimeler versem ve sizdeki çağrışımlarını sorsam... Deniz, su burcu, kırmızı, kedi, kaplan, martı.

Yok. Bu sözcüklerle kitap yazmam gerekir. Ömrüm yetmeyebilir. Selam ederim.

“

Yağmur bu kadar inceyken

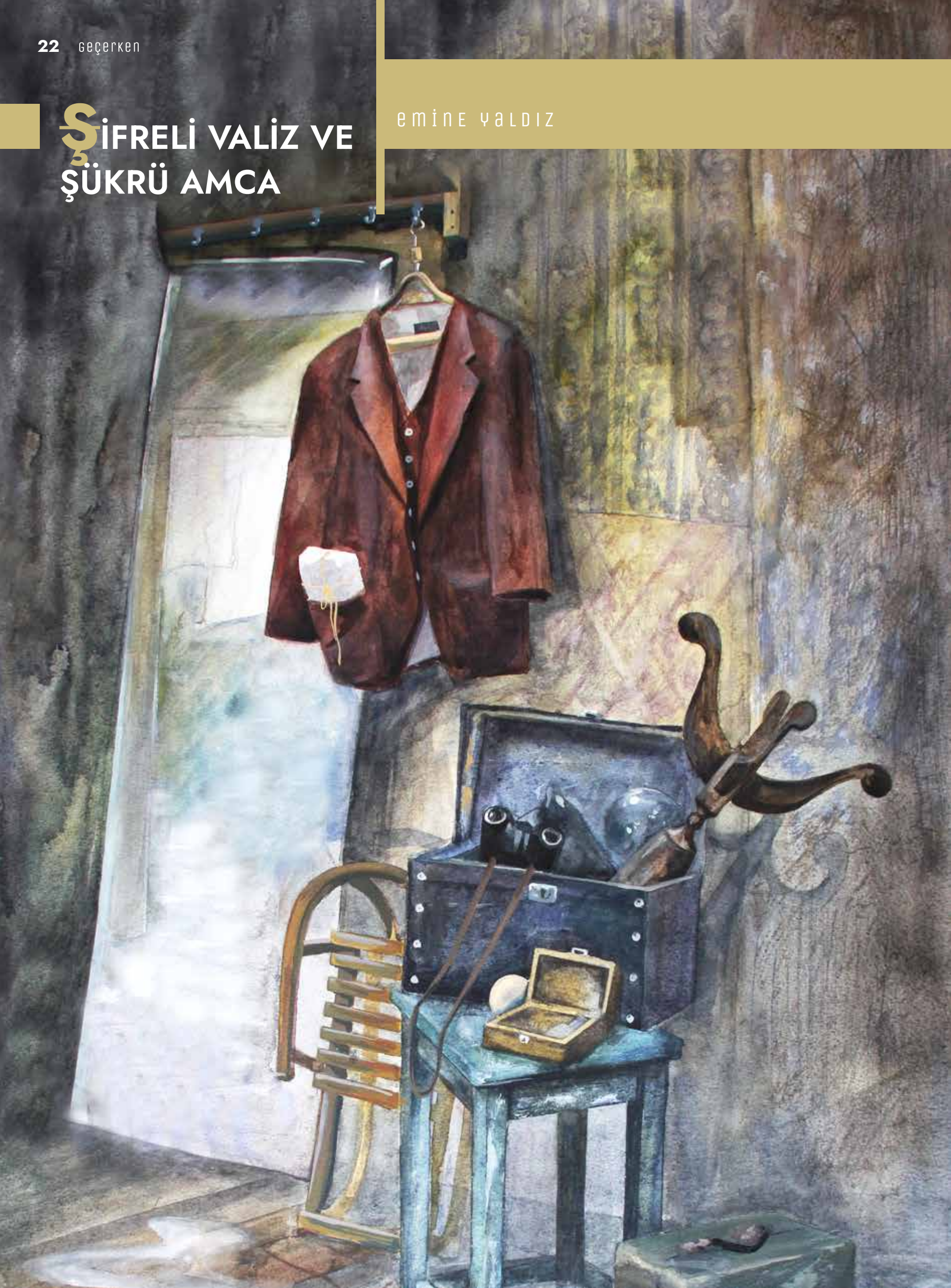
Ağır açan bir gül kadar hafifken merhamet

Ölüm çok ağır Allahım

Ölüm çok ağır, affet.

ŞİFRELİ VALİZ VE ŞÜKRÜ AMCA

emine yaldız

Seni şehre yolluyoruz. Bilmediğimiz o kapının ardındaki hayallere, güzel olduğundan en ufak şüphe duymadığımız yarınlara uğurluyoruz. Sen küçüksün, ben daha da küçük. Annemin saçlarında beyaz yok henüz, babamın gözleri her zamankinden daha koyu mavi. Sen artık şehirde okuyacaksın. Bundan sonra seni daha az göreceğiz ama ne gam, sen okuyup büyük adam olacaksın. Bize düşen görev belli; seni görmekten, seninle gurur duyarak sızlayan yanlarımızı acemi bir telaşla yok sayacağız. O kadar da olsun artık, yeni yetme bir heves içimizde. Gurur duymanın keyfini, özlemenin sızısından şimdilik daha büyük sayacağız.

Ev çok kalabalık. Dedem, babaannem, amcam, yengem ve biz. Ama onun yüzünde güneşin batışı gibi yanık bir hüznün. Annem kalabalık içinde bile تنها. Ve annem, artık ne yapılsa nafile, çoktan gücendirilmiş sessiz bir gölge.

Babam. Babam yeni gelmiş şehirden. Yorgun ama gururlu. Sana valiz almaya gitmiş Şükrü amca ile birlikte. Şükrü amca ortaokula kadar okumuş, devlet dairesinde tam yedi yıl kâtiplik yapmış. Sonra iftira atmışlar Şükrü amcaya. Hikâyenin gerisini bilen yok. Şükrü amcanın yüzü, soğuk vurmuş bir çiçeğin öylece bükülen boynu gibi. O yedi yıl, Şükrü amca ve köylü arasında hükmü geçmiş ama demir soğukluğu baki kalmış, hiç durmadan sallanan bir madalya gibi.

Biliyorum babam da akıllı adam ama Şükrü amca daha çok şehir görmüş.

İşte bu sebeple valizin en iyisini Şükrü amca seçer. Yarıda kalmış her ne varsa şu heybetli mavi gök altında, hepsinin sızısını, en iyi Şükrü amca bir bayram sevinci gibi fazla şaşaalı sesinin içine ustalıkla gömer. Boşuna değil, babam da akıllı adam ama en çok şehir görmüş hâliyle Şükrü amca valizi babamdan bile daha iyi seçer.

İşte annemin aldıktan sonra kıyamayıp ancak üç ay sonra serdiği, yeniyken bile eskimiş gibi yorgun görünen o kırmızı halı. Halının üzerinde, poşetinin içinde ılık ılık kumaşıyla herkesi kendine baktıran valiz. Dahası valiz şifreli. Şifre mi? Öyle tabii. Köyde kimse de yok. Helali hoş olsun, zaten köyde şehre okumaya senden başka giden de yok.

Her şey iyi güzel de babam geçmiş yine o köşeye. Hani şu yağmur yağmadığında mavi gözleri keder dolu, tahta bir pencere önünde göğü, hayatı ve imtihanını seyrettiği köşe. Şehirden özel rica ile gelmiş, ölçüsü tam tutturulamadığı için altlardan hafifçe açık kalan, tüm kusuruna rağmen annemin bu eski evde, kırmızı halıyla birlikte tutunduğu tek güzel şey gibi gözünden sakındığı beyaz tül perde ve o perde bir o yana, bir bu yana salına salına uçuşurken efkârı içimize içimize iyice üfleyen, babamın bazen çocuk bazen yetişkin bazen de koskoca bir boşluk olduğu o yere.

Kaldırmış babam yine tahta pencerenin macunu çoktan kuruduğu için titreye titreye açılan camını, oturuyor. Gözlerinde Şükrü amca-

nın şaşaalı sesinin izi yok, yeni olan ancak hiç yeni gibi olamayan kırmızı halı yok, şifreli valiz yok. Şehirden binbir zorluk ve rica ile gelmiş beyaz tül perde yok. Tüm sevinçlerin sesi kısılmış geride kalan o sahici hüznün var. Öyle anneminki gibi belli değil, daha derine batmış, daha çok canı yanmış gibi. Çünkü daha çok küçüksün, şehir uzak, elinde şifreli valizin ve gidiyorsun.

Şifreli valizin elinde kocaman, sen küçücüksün. Saçların bakır rengi, gözlerin sanki gri, yürürken ikide bir arkana dönüp duruyorsun. Annem ışıkları sönmüş bir şehir. Babam sen elini öperken yeniden yeşermiş ulu bir çınar. Senin gözlerin ha yağdı yağacak bir bulut. Bin defa tembih edilmiş nasihatlerin tekrarını artık duymuyorsun. Aman paranı iyi sakla, herkesi kendin gibi bilme, derslerine muntazam çalış. Baban harman kalkınca zaten gelecek yanına. Giderken giyerim diye şimdiden verdi siparişini Terzi İlyas'a. Kim bilir nasıl da itinayla asacak yeni kahverengi ceketini otuz yıllık eski gardıroba. Hem sonra sen de gelirsin köye karneni alınca. Telaş etme, babam Şükrü amcayı yine yanına alır, seni getirmeye gider garajlara. Hem de köy minibüsünün vakti gelmeden babam seni götürür şehirde okuyan oğlum güzelce yemek yesin diye şöyle afilli bir esnaf lokantasına.

Hayır, hayır, hayır küçük adam, sakin ağlama...

HAYATIN RİTMİ

HİLAL KOÇ HANCI

Bir dolu güzellik, her an oluş ve bozuluşla insana bir şeyler anlatıyor ancak bunu şimdilerde çok az insan fark ediyor.”

Vaktin geçip gittiğini nereden anlar insan, saate bakmadan kaç olduğunu tayin edebilir mi? Takvime bakmadan hangi gündür ya da aylardan hangi aydır bilebilir mi? Bir günü özel ve anlamlı kılacak iş yoksa günlerin birbirini kovalaması sıradandır insan için. Pazartesiden pazara, ayın başından sonuna uzanan rutin bir akıştır bu. Öğrencilik yıllarında sınavlar, iş hayatında önemli toplantılar, sosyal hayatta kutlama, anma, buluşma, seyahat gibi aktiviteler tabii akışın dönemeçleri olur. Zihin genel anlamda o tarihe odaklandığında arada bazı ayrıntıları gözden kaçırmak işten bile değildir. Peki, insan sadece önemli olan şeylere odaklandığı için mi ayrıntıları kaçırır? Elbette hayır, rutinin tek dzeliği de insanın krleşmesine neden olur. Uğraşılan “günlük işler” o kadar olağanlaştır ki hayatı, detakurulmuş oyuncaklar ya da saatler gibi gücü tükenene kadar çalıştıktan sonra bir köşede dinlenmeye çekilir insan. Oysa dışarıda kuşlar tmekte, dallar meyveye durmakta, hayat akıp gitmektedir.

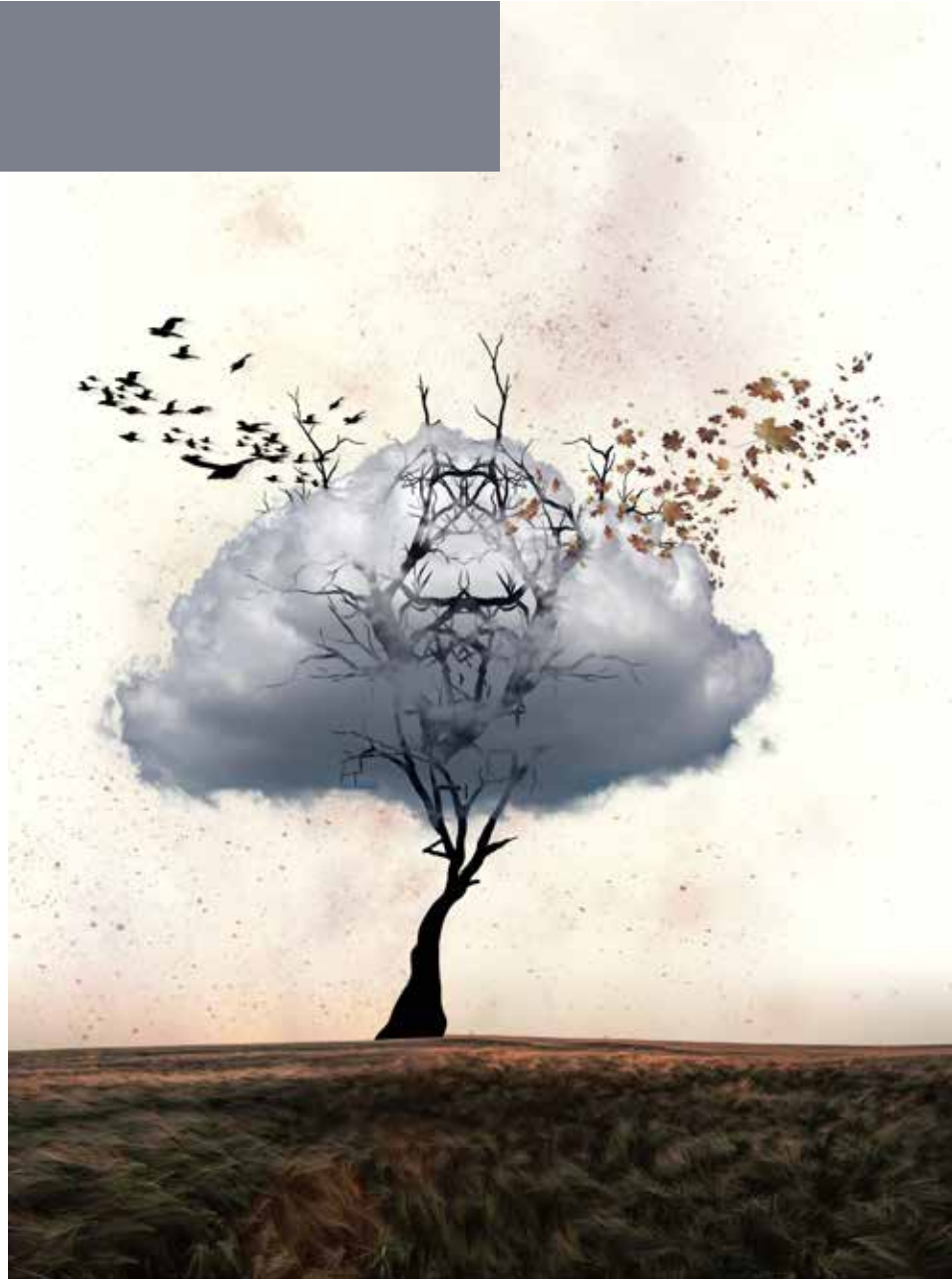
Ağaçları etkileyici vaizler olarak nitelendiren Hermann Hesse, “Her

gün yanımızdan geçip gidiyor dünyanın bereketi; her gün açıyor çiçekler, parlıyor ışık, gülüyor sevinç. Bazen minnettarlıkla doyasıya içiyoruz bu bereketi, bazen de bıķıp hırçınlaşıyor, adını bile anmak istemiyoruz, oysa etrafımızda her daim bir dolu güzellik var.” diyor. Bir dolu güzellik, her an oluş ve bozuluşla insana bir şeyler anlatıyor ancak bunu şimdilerde çok az insan fark ediyor. Eskiden yle değildi ama insanlar tabiatın güzellikleriyle daha barışık bir hayat yaşardı. Gün evlerin içine doğar, dallarda yuva yapan kuşlar pencereden görülür, yağmur yağdığında toprak mis gibi kokardı. Evlerin bahçeleri, kuşların ağaçları, göğün yıldışları olurdu. İnsan yalnız kalacak olsa yaprağın hüznü, kuşun neşesi, rzgrın esintisi ona eşlik ederdi. Zaten insan da bu yalnızlığı yeğlerdi. Duymak, görmek, hissetmek hasılı tefekkür insana iyi gelirdi. şimdilerde insanların çoğu şehirlerde yaşıyor. Sokaklar dar, caddeler kalabalık, apartmanlar yüksek, yeşil alanlar deseniz peyzaj; trafik yoğun, ulaşım gücü, iş çok, zaman da hızla akıyor. Dolayısıyla çoğu insanın yavaşlayıp durmaya, biraz olsun kâinatın seslerine kulak vermeye vakti yok. Hâlbuki Kur’an-ı Kerim insana

hayatı ve varlık âlemini anlamlandırmak adına kâinatı görmeyi, duymayı, okumayı teklif eder. Bu konuda en kapsamlı ayetlerden biri Bakara suresinde yer alır: “*Kuşkusuz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişmesinde, insanlara fayda veren yüklerle denizde seyreden gemilerde, Allah’ın gökten indirerek onunla l hldeki toprağa can verdiği ve orada her çeşit canlının yetişmesini sağladığı yağmurda, rüzgârları ve gökle yer arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirip yönlendirmesinde düşünen bir toplum için birçok deliller vardır.*” (Bakara, 2/164)

Âlemin tamamında insanı “aradığı” gerçeğe ulaştırabilecek izlerin bulunması ve bunun insana ayetlerle bildirilmesi hayatta hiçbir şeyin gereksiz ve boşuna var olmadığını hatırlatır. İnsan, çevresinde gerçekleşen olaylara bakarak basitten karmaşığa, somuttan soyuta uzanan çıkarımlar yapabilir. Mevlana’nın öğütlerinden mülhem; cömertliği akarsudan, şefkati güneşten, ayıpları rtmeyi geceden, tevazuu topraktan, hoşgörüyü engin denizlerden öğrenebilir. Kinattan nihayetsiz çıkarımlar yapılabileceğinin en meşhur rneği İbn Tufeyl’in *Hay bin Yakzan* romanıdır.

Dünyada felsefi romanın olduğu kadar Robinsonad/adasal roman türünün de ilk örneği sayılan *Hay bin Yakzan*, Batı'da 14. yüzyıldan başlayarak büyük yankılar uyandıran ve en çok okunan kitaplardan biridir. Bu romanın kahramanı Hay, hasbelkader bir adada yalnız başına büyümek zorunda kalır. Bir ceylanın sütüyle beslenir, yürüyüp ellerini kullanabilecek yaşa geldiğinde meyvelerden, otlardan yemeye başlar. Gözlem yeteneği son derece geliştiğinden, yaşadığı ortamda diğer canlılardan farklı bir yapıya sahip olduğunu sezer. Avlanmak ve kendini korumak için doğal araçları olan hayvanlara gıpta ederken özellikle beceri ve yetenek bakımından ellerinin üstünlüğünü keşfeder. Bundan sonra kendisi için gerekli şeyleri düşünür, nasıl yapacağını hayal eder ve elleriyle yapar. Gündelik yaşamını belli bir düzene oturtan Hay, kuramsal düşünce alanına geçer ve artık evrendeki varlıkları, hayvan, bitki, maden, taş ve toprağı, bunların türlerini ve niteliklerini; suyu, buharı, karı, doluyu ve dumanı, kuru ve ısıyı araştırmaya başlar. Her birinde ayrı ayrı nitelikler, türlü türlü etkiler, birbiriyle uyuşan ya da çelişen hareketler gözlemler. Sürdürdüğü bütün gözlem ve araştırmalarının sonunda Hay, her cismin madde ve biçimin birleşmesinden oluştuğunu anlar. Evrene bütün olarak bakmaya başlamasıyla birlikte evrenin kendi kendine var olmasını mümkün görmez. Onu var edecek Özne'yi bulmaya odaklanır. Yaratıcı, beş duyu ile algılanamaya-

cak yüce bir varlık olmalıdır. Duyularla algılanabilecek bir şey evrenin parçalarından bir parça olacağından Mutlak Yaratıcı olmaya layık değildir. Hay, bu düşüncelerin sonunda anlar ki bütün evren o Özne'nin eylem ve eseridir. Kitapta bahsedildiği gibi, "Bu bilgiye ulaşıncı Hay, Yaratıcının gücünün karşı konulmazlığı, sanatının şaşırtıcılığı, evrenin her zerresine yumuşaklıkla nüfuz eden bilgeliği ve bilgisinin inceliği karşısında sonsuz hayranlığa kapılır."

Hay'ın serüvenine eşlik ederken bir kez daha anlarız ki idrak insanın en önemli yetisidir. İnsanın yaratılmış-

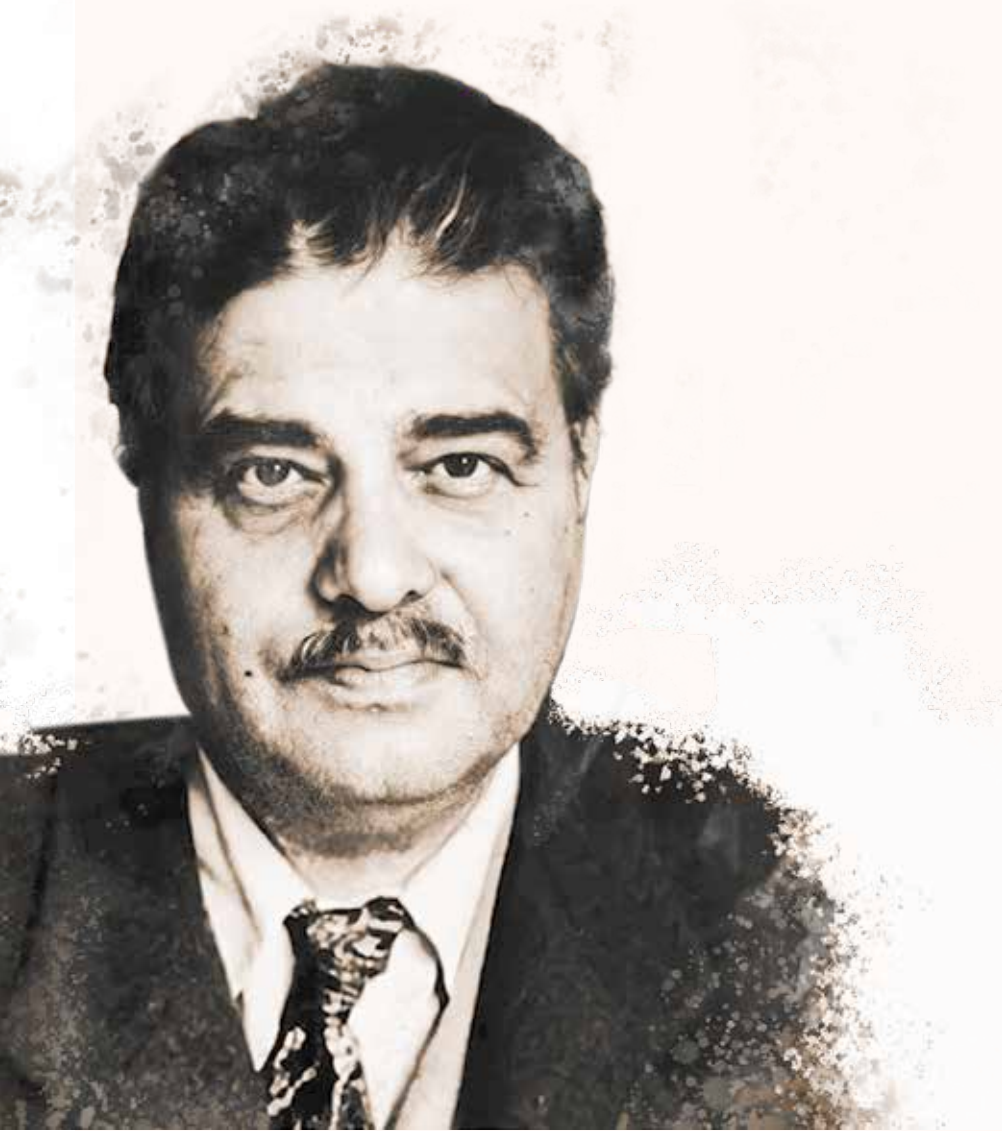
lar arasında üstün bir varlık olması da bu üstünlüğü muhafaza edebilmesi de idrakiyledir. Günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek bilgiye ulaştıktan sonra bu bilgiyle yetinmeyen Hay gibi varlık âlemindeki konumunu anlamaya çalışan insan "neden, niçin, nasıl" sorularına cevap olacak, onu hakikate ulaştıracak birçok bilgi ve delili idrak edebilecektir. Ancak unutmamak gerekir ki işittiklerimiz ne dinlediğimizle, gördüklerimiz ne-reye baktığımızla alakalıdır.

Zaman Mı Yanlış şair Mi Vaktini Bulamamış;
Bir Garip "He":

ASAF HALET ÇELEBİ

CANAN OLPAK KOÇ

*ben ki zamansız bahçeleri kucakladım
güzeller bende kaldı
Asaf Halet Çelebi*

Eskiler, keramet ehlinin üç türü olduğunu söylemişler: Kerametini hem kendisinin hem halkın bildiğı bir, kerametini kendisinin bildiğı fakat halkın bilmediğı iki, kerametini halkın bildiğı ne var ki kendisinin bilmediğı üç. Ki menkıbelerin söylediğıne göre bu üçüncüsüne Yunus Emre de dâhilmiş. Madem yine aynı eskiler "teşbihte hata olmaz" da demişler, gelin biz keramet ehlinin tür ilişkisini şairlere yorumlayalım.

Kimi şairler vardır ki şiirlerinde öyle ehlinin bileceğı aman aman derinlik görülmez denir. Gelgelelim ya karakter düzgünlüğü ya da yaygınlık kazanmış bir düşünceinin temsilcisi olması sayesinde, o "derinlikten yoksun" ya da yüzeysel sayılabilecek şiirlerini okura ulaştırmalarını başarırlar. Bu tür şairler için akıllara gelen örnekler olabilir. Elbette iyi şair de sayılabilirler. Lakin aynı dönemde eserler veren ve edebî ölçütler bakımından onlardan birkaç adım önde olduğı görülen bazı şairlere nispeten biraz daha geniş kitleleri yakalamaları, daha ziyade başka konulardaki öncülükleriyle de ilgilidir.

Kimi şairler vardır, karakterleriyle şiirleri âdeta örtüşür. Onu, ifade ettiklerinden ayrı düşünmek veya yaşamının uzağında bir şiirin şairliğine yakıştırmak mümkün değildir. Karakterini seven, şiirini de sever; şiirini seven, karakterine hayranlık

duymaya başlar. Böylesi şairlere kimi örnek göstereceğimiz noktasında çok düşünmemize gerek yok sanırım. Çünkü yaşadığı gibi yazan ve yazdığı gibi yaşayan o büyük şair, ismini anmamız için bekliyor: Millî Marşımızın şairi Mehmet Akif Ersoy.

Kimi şairler vardır, hayatları şiirlerinin önüne geçer. En azından yaşadıkları dönem içerisinde değerlendirildiğinde, böyle bir talihsizliği göğüslemek zorunda kalırlar. Maa-lesef aynı talihsizlik; bazı insanların, insanlık hâli gereği yapılan bir hata yahut gaf nedeniyle ortaya koydukları eserlere bakılmaksızın sosyal medya üzerinden linç edilmesi örneğinde de gördüğümüz üzere, günümüzde de sürüyor. Hâliyle bu tür şairlere verilecek örnek hayli fazla sayıda. Yazımızın derdi de onlardan birisini konunun merkezine taşımak ve ölümünün üzerinden altmış dört yıl geçmiş olsa da o güzel insanı hatırlamak.

Asaf Halet Çelebi'den söz ediyorum efendim.

On dokuzuncu yüzyıl divan şairlerimizden Keçecizade İzzet Molla'nın çok güzel bir beyiti vardır:

Bir mevsim-i bahârına geldik ki âlemin
Bülbül hâmuş, havz tehî, gülîstan harâb

Şairin söylemek istediği mealen şöyle: Âlemin öyle bir zamanında (dünyaya) geldik ki bülbül suskun, havuz boş, gül bahçesi harap durumda.

Ne zaman bu beyiti hatırlasam aklıma Ziya Paşa, Abdülhak Şinasi Hisar ve az da olsa Yahya Kemal gelir. Zevk eskidir, altı asırlık bir zeminde yükselen kadim sanata tutkunder-ler; oysa zaman yenidir ve mevcut zamanın şartlarına uymak gerekir. İşte şair Asaf Halet Çelebi de kadim zevklerine rağmen zamanın yeni sesiyle yüzleşmek zorunda kalmış nesle mensup.

1907 yılında İstanbul'da doğar Asaf Halet. Babası Mehmet Sait Halet Bey, Dâhiliye Nezaretinde memurdur. Annesiyse Atike Beyza Hanım olarak bilinen bir hanımefendidir. Aile, 1934'te Çelebi soy ismini aldığına göre akla Mevlana ismi kendiliğinden geliyor. Fakat Asaf Halet Çelebi, soy olarak Mevlana'dan gelmediklerini kendisi açıklamıştır. Soy isimde böyle bir tercihte bulunulması ailenin Mevlevi olmasından kaynaklanıyor. Ayrıca ailenin Kadirilikle de ilgisi var. Lise eğitimini Galatasaray Lisesinde alan Asaf Halet'in bir yandan tasavvuf ve musiki eğitimi almış olması da babasının tasavvuf ilgisi sayesinde.

Asaf Halet, lise mezuniyetinin ardından Fransa'ya gider. Fransa'da, ilerleyen yıllarda söze dökülmeye başlayacak şiirinin bütünüyle Fransız şiiri etkisiyle gelişmesine neden olacak denli uzun kalmaz. Dönüşte, günümüzdeki güzel sanatlar okulunun karşılığı sayabileceğimiz Sanâ-yi-i Nefise Mektebine devam eder, oradan Adliye Meslek Mektebine

geçerek buradan mezun olur. Adliye zabiti olarak memuriyete atılır, Osmanlı Bankası ve Devlet Denizyolları İdaresinde çalışır. Uzun yıllar sürdüreceği asıl memuriyetiyse İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Kitaplığındaki kütüphane memurluğu olacaktır. Ayrıca 1946 seçimlerinde bağımsız milletvekili adayı olmuş fakat kazanamamıştır.

Rosi adında Yahudi asıllı bir kızla kısa süre evli kalan Asaf Halet Çelebi, 1945 yılında Nermin Hanım'la ikinci evliliğini yapar. Nermin Hanım aynı zamanda şairin dayısının kızıdır. Çiftin Ömer Halet adında bir oğulları olur. Asaf Halet, 15 Ekim 1958 tarihinde vefat eder. Mezarı Beylerbeyi'nde, Küplüce Mezarlığı'ndadır. Babasının ölümünden birkaç yıl sonraysa henüz on dokuz yaşındaki oğlu Ömer Halet vefat edecektir. Şimdi gelelim tekrar şu eski zevk meselesine.

Asaf Halet ilk gençlik yıllarında divan şiiri zevkine bağlı biri gibi görünür. Aruz ölçüsüyle rubai ve gazeller yazar. Oysa Cumhuriyet ilan edilmiş, eski zevke uygun mecra kalmamıştır. Böylesi bir ortamda ya hepten dışlanmak pahasına kadim sanata bağlı kalacak ya da yeninin zorlayıcı etkisine uymak zorunda kalacaktır. Asaf Halet ikinci yolu tercih eder. Kişisel kanaatim, onun günümüzde hâlâ hatırlanıyor oluşunun hatta şairliğinin değerinin her geçen gün daha fazla anlaşılmasının asıl sağlayıcısı bu ter-

cihi olmuştur. Çünkü Asaf Halet'in şiiri; içerdiği mistisizme, Sanskritçe gibi arkaik dillere ait dizelere rağmen, ölümünden altmış dört yıl sonra bile hâlâ yenidir.

Asaf Halet'in ilk edebî eser örneklerine Necip Fazıl Kısakürek'in çıkarıldığı Ağaç dergisinde rastlanır. Peşinden *Ses*, *Hamle*, *Sokak*, *Servet-i Fünun*, *Uyanış* gibi dergilerde ve *Gün* gazetesinde serbest ölçüyle yazdığı şiirleri yayımlanır. Dikkat çekecek asıl şiirlerini ise 1939'dan itibaren yayımlatmaya başlar. 1942'de de ilk şiir kitabı *He* yayımlanır. Diğer şiir kitaplarından *Lamelif* 1945'te, *Om Mani Padme Hum* 1953'te yayımlanır.

İlk bakışta oldukça sade gibi görünen ama biraz derinine inildiğinde oldukça kapalı olduğu fark edilen bir şiiri vardır Asaf Halet'in. Alışılmadık imgeler bulur. Kelime seçimiyle bile gerek genel Türk şiir geleneğinden gerekse kendi döneminden ayrılır. Eski Mısır dili, Sanskritçe gibi Türkçe iklimine uzak dillere ait kelime ve cümle kullanmaktan çekinmez. Özellikle Doğu medeniyetlerine duyduğu ilginin etkisiyle, şiirini eski Doğu medeniyetlerinin kültür havzası üzerine inşa ederek zenginleştirir.

Ortada, içerik yönüyle eski görünen öte yandan olanca yeniliğini sergileyen bambaşka bir şiir vardır. Yadır-ganacaktır Asaf Halet'in şiiri. Sanat zevklerini günümüzde bile takdir ettiğimiz önemli isimler tarafından hem de. Alaya alınacak, hakkında dönemin gazete ve dergilerinde küçümseyici yazılar kaleme alınacaktır.

Tabii Asaf Halet bu alaycı ifadeleri ve küçümseyici yazıları sanatsal anlamda çok da dikkate almayacak, doğru bildiği yoldan yürümeyi sürdürecektir.

İşte yazımızın bu noktasında başa dönmek istiyorum. Hani özel hayatları nedeniyle şiiri takdir görmemiş şairler meselesine.

Asaf Halet elebi, kendine has çok özel bir karaktere sahiptir. Daima kibardır mesela. Ceketinin yaka cebinde yaz kış bir çiçek taşır. Üstelik yaka cebinin dibine yerleştirdiği küçük bir su şişesiyle çiçeği besler. Ve çiçeği beslediği bu şişe yüzünden Asaf Halet'e Vazolu Şair denilerek alay edilir. Sonra, teatral gösterileri pek sever. Vapurda yolculuk hâlindeyken masa örtüsünü etrafına sarar, masanın üstüne çıkar ve yolculara "Om Mani Padme Hum" şiirini okur. Ve bir gün sonranın gazeteleri, onun bu teatral şiir okuma eylemini küçümseyici, alayvari cümlelerle taşırılar köşelerine.

Onun, tuhaf karşılanmış hayatının şekillenmesinde renkli kişiliğinin etkisi muhakkak büyük. Herhâlde almış olduğu tasavvuf terbiyesinin içinde, âlemi estetik merkezli seyretnmek düşüncesi de vardı. Bununla birlikte şöyle bir ihtimal de söz konusu: Asaf Halet, şiirde tuttuğu yeni yolun fark edilmeyeceğini, değerinin anlaşılmayacağını ta en baştan tahmin eder. Ne de olsa dönem, Türk şiirinde peş peşe yeniliklerin yaşandığı bir zamandır. Bir tarafta hece şairlerinin hamasi üslubuna meydan okuyan saf şiir temsilcileri, bir yanda toplum meselelerini serbest ölçüyle

şiire taşıyan toplumcu gerçekçi şiirin temsilcileri ve de en önemlisi diğer yanda ölçülü ve kurallı şiire topyekûn savaş ilan eden Garip Akımı şairleri dururken Asaf Halet'in bu yeni sesi hiç fark edilmeyebilirdi. O da Türk kamuoyunun, sanat eleştirmenlerinin önüne ilkin tuhaf bir hayat tablosu koydu. Böylece, dikkatleri üzerine çekerek şiirinin keşfedilmesini sağlamayı umdu.

Böyle bir ihtimal elbette var. Yine de Asaf Halet'in, kendine yönelik o alayvari ve küçümseyici tepkilerden dolayı bir gönül kırgınlığı yaşamadığını söylemek zor. Gönül kırgınlığı yaşamakta haklıdır Asaf Halet Çelebi.

"Koskoca bir ağaç görüyorum / Ufacık bir tohumda" diyen bir şairdir o. Maalesef ki ona bakanlar, gerisindeki devasa ve derin şiir evrenini görememişlerdir de karşılarında; orta boylarda, şişmanca, düşük pos bıyıklı ve hareketleri oldukça tuhaf kaçan birinin olduğunu sanmışlardır. Belki de "İbrahim / gönlümü put sanıp kıran kim" derken, pek dile getirmediğini bildiğimiz gönül kırgınlığını ifade ediyordu. Çünkü tıpkı "İbrahim / içimdeki putları devir / elindeki baltayla" dizelerinde ifade ettiği gibi yenilik adına kendi zevklerini feda etmek zorunda kalan, bir anlamda içindeki kalıpları kıran Asaf Halet elebi, etrafındaki insanların ön yargı putlarını yıkmayı zamanında bir türlü becerememiştir.

KARİŞIK BİR HİKÂYE: KAZABLANKA

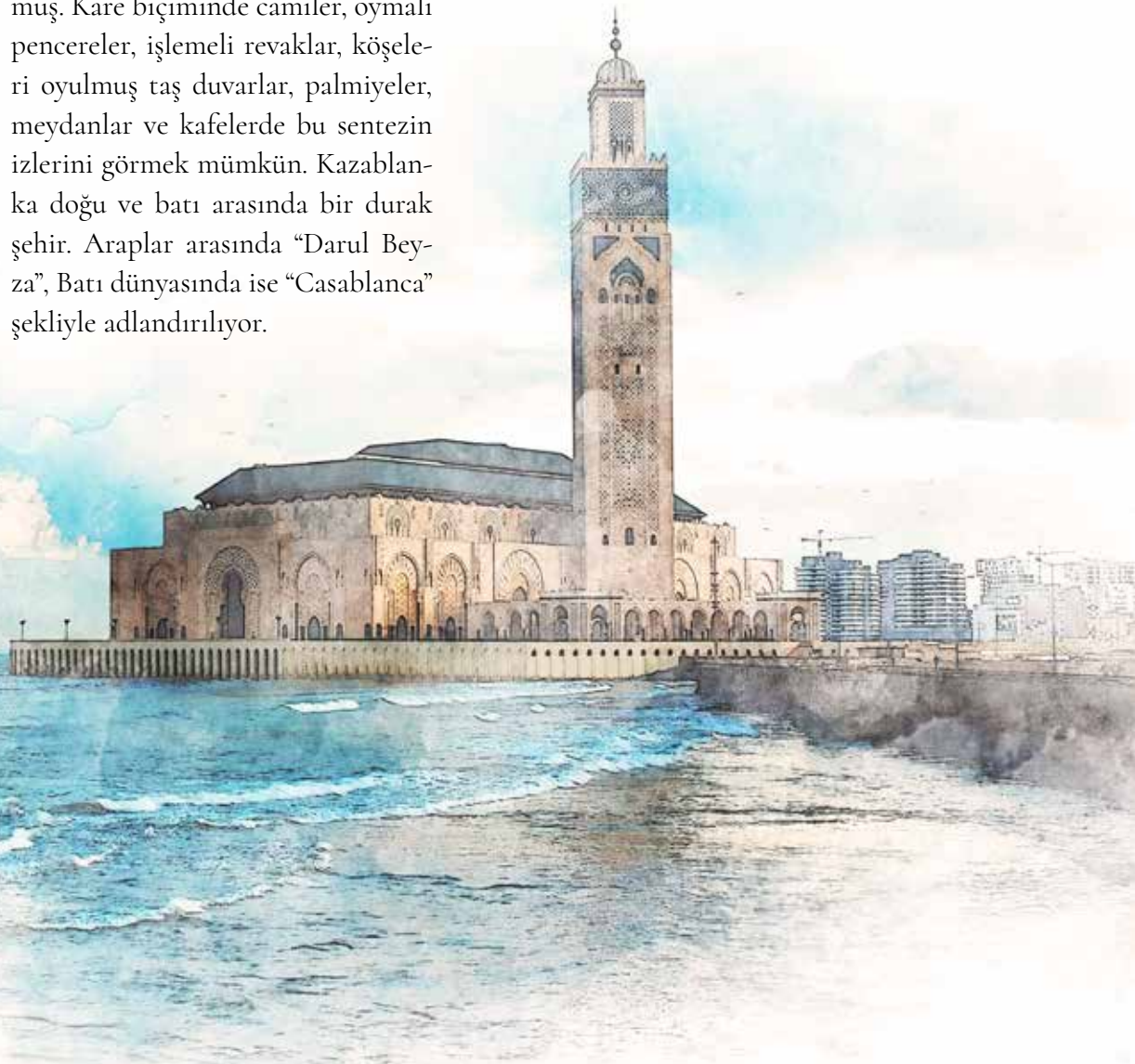
alî ışık

Otelin penceresinden şehri seyrederken ilk olarak şehrin her tarafından rahatlıkla görülebilen II. Hasan Camii ve minaresi göze çarpıyor. Okyanusla şehri birbirine bağlayan deniz feneri gibi. Sokak aralarından akan hayatı seyredince şehirle ilgili genel bir düşünceniz oluşuyor. Okyanusun kenarındaki dev limanlar gemileri yutuyor âdeti. Kare biçimde minareler yükseliyor şehirde. Sokak aralarından yükselen sesler Kazablanka'nın müziğini oluşturuyor.

Atlas Okyanusu'nun kıyısındaki bir tepeye Berberilerin küçük bir köy oluşturarak yerleşmesiyle başlamış şehrin hikâyesi. Yerleşim yeri büyümüş. Portekizliler tarafından yakılmış. 18. yüzyıl sonlarında başta İspanyol tüccarlar olmak üzere bazı ülkelerden gelen Avrupalılar yerleşmiş şehre. İspanyollar İspanyolcada

“beyaz ev” anlamına gelen Casablanca adını vermişler. Halk arasında “Kaza” diye kısaltılarak telaffuz ediliyor. Fas'ın ticaret ve sanayi başkenti. Turistlerin en uğrak yeriye Kordon Bulvarı. Geniş ve düzenli caddelerin iki tarafı palmyelerle süslü. Binaların çoğu beyaz ya da kirli beyaz. Muhtemelen okyanus rüzgârının taşıdığı kumların kirletmesiyle oluşmuş kirli bir beyazlık. Tabii her şehirde olduğu gibi şehrin iki yüzü var. Şehrin dokusunu, mimarisini ve kültürünü İslam, Fransız, İspanyol ve Afrika kültürlerinin sentezi oluşturmuş. Kare biçiminde camiler, oymalı pencereler, işlemeli revaklar, köşeleri oyulmuş taş duvarlar, palmyeler, meydanlar ve kafelerde bu sentezin izlerini görmek mümkün. Kazablanka doğu ve batı arasında bir durak şehir. Araplar arasında “Darul Beyza”, Batı dünyasında ise “Casablanca” şekliyle adlandırılıyor.

Şehri gezmeye okyanus kenarından başlıyoruz. Cami sizi hemen içine çekiyor. Dünyanın en büyük üçüncü camisi olarak bilinen II. Hasan Camii, okyanusun hemen kıyısında yer alıyor. Caminin dörtte üçü okyanusa dolgu yapılarak inşa edilmiş. Namazlarda iç mekânda 25 bin, avlusunda 80 bin kişi saf tutabiliyormuş. Caminin minaresi 210 metreyle dünyanın en yüksek minaresi. Camiyi Fransız mimar Michel Pinseau tasarlamış, inşaatı uzun yıllar sürmüş. 1993'te ibadete açılmış. Arkadaşımın verdi-

gi bilgiye göre cuma günleri hutbeden önce üç farklı müezzin tarafından Fas makamı, Suudi Arabistan makamı ve İstanbul makamı olmak üzere üç farklı makamda i ezanlar okunuyormuş. Caminin bahçesine oturup okyanusu ve ilerdeki deniz fenerini seyredenleri izliyoruz. Keyifleri yerinde. İçeri giriyoruz. Devasa büyüklükte. Bir yapı olarak sanat eseri. Caminin dışında ve içinde her bir dokunuş el işi. Okyanusa bakan kemerli pencerelere, ahşap oymalara, tavandaki mukarnas işlemelere ve uyumlu renklere bakmaya doyamıyorsunuz. Caminin içi, kuzey duvardaki cam kapılardan ve caminin ortasındaki açılır kapanır cam tavandan içeriye dolan ışıkla aydınlanıyor. Gezdike rahatsız olduğum bir duyguya kapılıyorum. Caminin içinde dinginliği engelleyen bir hava var. O kadar detay var ki bir katedrali andırıyor. Camiden çıkarken yanımızdakilerden biri, caminin bu denli byklği namazdan koparıyor sanki insanı, diyor. Vakit namazlarının çoğunu sokak arasındaki küçük mes-citlerde kıldığını ve bunun ona kendisiyle baş başa kalma imkânı verdiğini söylüyor. Avludaki farklı renkli geometrik desenli seramik kaplamalar, kalem işi ahşap tavanlar, avlunun çevresine yerleştirilmiş çeşmeler ve sekiz köşeli fıskiyeler de mağrip kültürünün izlerini taşıyor. Özellikle turistler rengârenk çeşmelerin başında fotoğraf çekmek için uzun süre sırada bekliyor.

Kordon boyunda, bir çizgi gibi suyla karayı ayıran yoldan yürüyoruz. Kıyının sahil uzunluğu yaklaşık üç bin metre civarındaymış. Bir kafeye oturuyoruz. Okyanusun sakinleşmiş hâlini seyre ediyoruz. Kıyının sessiz-

liğini ve beyaz köpükler çıkartarak bir çizgi hâlinde kıyıya paralel vuran dev dalgaları izliyoruz. Karşısı Avrupa. Kazablanka, Doğu ve Batı arasında ara bir form. Kültüre de yansımış düşünceye de. Dalıyoruz ikimiz de. Arkadaşım sessizliği bölmek için *Casablanca* filminin o unutulmaz rep-liğini söylemeye başlıyor. “Bir kere daha al, Sam. Eski günlerin hatırına... Onu al Sam. Hadi... ‘Zaman geçtikçe’ al... Sana mırıldanırım.”

Biraz ileride film platolarının olduğunu söylüyor. Film çekmek için buranın avantajlarından bahsediyor. Açık havada güneş ışınları yere dik geldiği için gölge yapmıyormuş. Dolayısıyla gölgelenmeyi engellemek için ilave ışık kullanmaya gerek kalmıyormuş burada. Doğal ışık görselliğin kalitesini arttırıyormuş. Her ne kadar bu şehirde değil bir platoda çekilmiş olsa da *Casablanca* filmini burayla zdeleştirmemek mümkün değil. Aklıma filminden bir replik daha düşüyor.

“- Dün gece neredeydin?”

- Çok zaman geçti, hatırlamıyorum.

- Bu gece buluşacak mıyız?

- O kadar uzak bir istikbale dair plan yapmam.”

Kıyının güney ucunda kıyıya bitişik bir ada var. Sular çekilince yarımada, geri geldiğinde ise ada oluyor-muş. Dua etmeye ve dilek dilemeye gidenler yoğunlukta. Halk arasında “büyücüler adası” ya da “kurşun adası” olarak adlandırılıyor. Baraka evler uzaktan seçilebiliyor. Adada hakkın-da bilgi bulamadığımız Sidi Abur-

rahman’ın türbesinin bulunduğunu ğreniyorum. Burası i içe beyaz yapılardan oluşan bembeyaz bir ada. Karayla bağlantısını tarihî bir köprü sağlıyor.

Gün bitiyor. Kazablanka’daki vaktimiz doluyor. Kahvaltıdan sonra vakit kaybetmeden havaalanına doğru yola ıkıyoruz. Havaalanına ulaştığımızda kısa süre önce uçağın kapılarının kapandığını öğreniyoruz. Saatler geceden bir saat ileriye alınmış. zlyoruz ama bir karşılığı yok. İstanbul’a günde bir kez uçak kalkıyor. Saatlerimizi ayarlayıp öbür gün aynı saate biletimizi alıyoruz. Dönerken zntmz çoktan dağılıyor. Bir gün daha Kazablanka’dayız. Ayrıldığımız otele eşyalarımızı bırakıp sokağa ıkıyoruz. Meydanları, kabaca gezilmesi gereken yerleri gezmiş olduğumuzdan daha yavaş adımlarla şehri adımlayacağımız, etrafımıza bakabileceğimiz bir gün bizi bekliyor.

Arkadaşım, yakın tarihini Fransa sömürgesi altında geçirmiş Kazablanka’nın kafelerinde, kiliselerinde, tiyatrolarında, sanat galerilerinde, katedrallerindeki Fransız mimarisinin izlerini anlatıyor. şehir 1910’dan sonra Fransız geçen mimarların bir atölyesi hâline getirilmiş. Onlar için mimari noktada laboratuvarlık işlevi üstlenmiş. “Medina” diye isimlendirilen blgeleye geçtiğimizde şehrin geçmişi diriliyor. Burası surların i bölgesi. Medina bölgesi 19. yüzyıldan kalma. Eski binaların sıralandığı dar sokaklarda geleneksel ürünler satan esnaf dükkânları, sokak tezgâhları sıralanıyor. Surların dışıysa “yeni şehir” olarak anılıyor. Pazarların birçoğu Habous semtinde. Büyük pazar, zeytin pazarı, baharat paza-

rı... Cuma günleri dükkânlar genelde kapalı oluyormuş. Bölgede evler hep birbirine yapışık. Aralarından rüzgâr sızıyor. Kazablanka kapılarının dikkatinizi çekmemesinin imkânı yok. Binalara, ibadethanelere, dükkânlara rengârenk oymalı kapılardan giriliyor. Sadece kapılarını seyrederek saatlerce vakit geçirebilirsiniz. Sokak aralarında etrafı seyrederken konuşmadan uzun uzun yürüyoruz. “Mahkama du Pacha”nın (Paşa Adliyesi) önüne geliyoruz. İçeri girmenin oldukça zor olduğunu ama iç mimarisini mutlaka görmemiz gerektiğini söylüyor, arkadaşım. Burası “adalet mahkemesi” işlevi ve devlet etkinlikleri için inşa edilmiş. Mağrip mimarisinin en güzel örneklerindenmiş. Yeşille beyazın aynı renk hâline geldiği yermiş. Muhteşem oyma sedir

tavanlarla beyaz mermer sütunların raksını anlatıyor. Anlattıkça görme isteğim artıyor ama içeri giremiyoruz.

Neyse, diyor arkadaşım, daha uğramamız gereken yerler var. Kâfi diyorum. Kâfi. Çoğaltarak tadını bozmayalım. Artık durma vakti geldi. Durup şehrin sesini dinleme vakti. Kafelerden birinin sokağa taşmış bir masasına oturuyoruz. Anlatmaya devam ediyor. Kazablanka, Paris’ten küçük olmasına rağmen, Paris’tekilerden iki kat daha fazla kafesi bulunuyormuş. Kahve veya nane çayını tavsiye ediyor. Kahve istiyorum. Neredeyse koşarak gezilen mekânın sesi söner, diyorum. Gördüklerimiz mecburi objelere dönüşür ki bu, görmek değildir. Olsa olsa bakıp geçmektir.

Kahveleri içiyoruz. İki saat sonra burada buluşmak üzere ayrılıyoruz. Yalnız kaldığımda ve gürültü kesildiğinde rastgele mırıldanıyorum. Sonra birden *Casablanca* filmini hatırlıyorum tekrar. Şu filmin perdesini sıyr, diye sesleniyorum kendime. Zamana yazık olacak. Şehri duyamayacaksın. Bir şehrin isminin bu denli şiirsel olması da sinematografik bir görselden kurtulmamı zorlaştırıyor. Sonra şehre bakarken en sevdiğim şiirlerin sesini duyuyorum. Düş gibi. Bir süre sonra sokaktan geçenler tanıdık gelmeye başlıyor. Ve karışık bir hikâyenin kapısı açılıyor.

SİZDEKİ KARŞILIĞI

TÜRKİYE

elİf ÖZDEMİR

Gözlerinizi kapatın ve benim kahve düşlerime bir yolculuk yapın. Diyebilirim ki bir Mardinli olarak tam anlamıyla kahve tiryakisiyim. Benim için kahve, günün her vaktine ayrı hitap eden, içerken beni her zaman mutlu eden bir içecek. Bu sebeple sabah kahvesinin benim için anlamı büyük desem yanlış olmaz. Gün benim için sade bir Türk kahvesiyle başlar. Her sabah içtiğim bir fincan sade Türk kahvesiyle, doğan güneşin dünyaya selam verişini izlerim. Öğle vakitlerinde yemekten sonra içtiğim sütlü kahvenin tadı ise bambaşkadır. Yaptığım işten ya da çalıştığım dersten sıkıldığım zaman, hemen bir kahve molası veririm. Akşamın geç saatlerinde içtiğim kahve, her ne kadar zararlı olsa da okuyacağım kitaba çok güzel eşlik eder. Günün her saatinde kahve içiyor gibi görünsem de üzüldüğüm zamanlarda kahve içmeyi tercih etmem. Kısacası kahve, mutlu anlarımın şahididir.

ÖZBEKİSTAN

nozİma MAKHMUDOVA

Türkiye'ye geldiğimde buradaki kahve kültürü beni çok etkiledi. Düşündüğünüzde Türkiye'de neredeyse hayatın bütün önemli anlarında kahve içiliyor. Ben de özellikle sınav dönemlerinde oldukça fazla kahve tüketiyorum. İleride kahve içtiğimde öğrencilik dönemlerimi, sınav haftasında yaşadığım o stresi ve heyecanı; güzel sonuçlar aldığımındaki o mutlu anlarımı hissedeceğime eminim. Ara tatilde memleketim Özbekistan'a gittiğimde Türk mutfağının yemeklerine çok özlem duydum. Bundan dolayı da Türk yemeği hazırlayan bir restorana gittim ve orada içtiğim Türk kahvesi bana deniz kokusunu, sokaktaki simit kokusunu, martıları ve birçok şeyi hatırlattı. Ve kendimi çok iyi hissetmemi sağladı. Bu sebeple bir fincan kahvenin verdiği tadın ve huzurun eşsiz olduğunu düşünüyorum.

KAHVE

TÜRKMENİSTAN

NARGİZA HATEMAVO

Bazen geçmişe özlem duyarız. Hatta o anı yeniden yaşamak isteriz. Zamanı ileri ve geri alamayız ancak bir ses bir lezzet veya koku o anı bize hissettirir. Mesela benim için o şey kahve. Hem kokusu hem tadıyla beni geçmişe götürür. Ailemle yaşadığım anılar canlanır gözümde. Babamın sabah erkenden pencere önüne oturup dışarıyı izlerken içtiği kahve, öğleden sonra annemle kahve eşliğindeki muhabbetlerimiz... Bu sebeptendir ki benim anılarım hep kahve kokar.

AZERBAIJAN

SONGÜL SAYFULOVA

Kahvenin kültürümüzde ve dolayısıyla hayatımızda çok özel bir yeri var. Kahve benim için içecek olmaktan öte bir anlam taşır. Kahve benim için sohbet, muhabbet demektir.

Gönül ne kahve ister ne kahvehane
Gönül sohbet ister kahve bahane

KUZEY MAKEDONYA

BUSHRA FAZLİU

Esmanlı Dönemi'nde Balkanlar'da kahve sadece özel ve kısa süreliğine gelen misafirlere ikram edilirdi. İkram edilen kahvenin yanında bir bardak su kesin bulunurdu. Ayrıca küp şeker ya da reçel de isteğe göre kahvenin yanında olurdu. Ayrıca eskiden Kuzey Makedonya'da gelinlik giyen kızın yanında kahve içilmez eğer içilirse takılarının rengini ve ışıltısını kaybedeceğine inanılırdı.

ŞAŞKINLIKTAN KURTULUP İZZET VE CELAL SAHİBİNE ULAŞMAK İÇİN SORGULAMAK

Yazının başlığı bir kitap ismi aslında, çoğunuz duymuşsunuzdur. Belki bir kısmınız da okumuştur; Gazali'nin *el-Munkız mine'd-dalal ve'l-musil ila zi'l-izzeti ve'l-celal* isimli eserini. Kısaca *el-Munkız* dediğimiz kitap, "dalaletten kurtuluş", "sapıklıktan kurtuluş", "hakikat arayışı", "hidayet rehberi" gibi başlıklarla Türkçeye birçok kez çevrilmiş klasik bir eser.

İslam düşüncesinin dönüm noktalarından biri kabul edilen, aynı zamanda fakih ve kelamcı olan sufi nitelikler de taşıyan Gazali'nin bu eserini *Aklı Karışıklar İçin Kılavuz* adıyla Arapça metnini de vererek çevirdik. (M. Uyanık Aygün - Akyol, Ankara: Elis Yayınevi, 2020.)

Munkız düşünce tarihinin klasiklerinden birisi. Gazali burada, izzet ve celal sahibi Allah'ın rızasını kazanmak için yazdığı kitaplardan, yetiştirdiği öğrenci ve elde ettiği konumlardan yola çıkarak kendisinde oluşan şaşkınlık durumunu, nefis muhasebesini yani sorgulamasını otobiyografik bir şekilde yapar. Genelde "hakikat arayışı" diye çevrilme nedeni de bu olsa gerek. Ancak nitelikli bir eğitim alan böyle seçkin bir zekânın ömrünün sonlarında hakikat arayışına neden girdiğini sormadan edemiyor insan.

Eser içerik yönünden yöntem kitabıdır. Bilgi ve kaynakların sorgulanması açısından da düşünecek olursak modern felsefenin önemli filozoflarından Descartes'ın *Metot Üzerine Konuşması*'nın öncelendiği görülür. İki eseri de aynı anda açar

okursak benzerliklerin ne kadar çok olduğunu fark edebiliriz.

Burada ilgi çekici olan, bir âlimin yöntembilim açısından kendi eğitim öğretim süreci ve ulaştığı konumlar sonrasında oldukça nitelikli bir durumdayken otobiyografik bir eser yazarak bilginin kaynaklarını incelemesidir. İnsan belirli bir ortamda doğar, büyür ve ölür; bu süreçte bilgilerin, inanılan hususların nasıl edinildiği ve ne derece sorgulandığı önem kazanır. Bu öz eleştiri ve sorgulama sürecini Gazali özelinde hem yöntembilim hem de dinî gruplar sosyolojisi açısından okuma imkânı üzerinde duralım.

İnsan dünyada huzur, refah ve mutluluğu elde etmek, ahirette nihai mutluluğa (saadetü'l-kusva) ulaşmak istiyorsa, “ilahî hakikat”ı ve bunun kendisine sunulan tasarımlarını eleştirel ve mukayeseli bir şekilde incelemelidir. Gazali’ye göre insanların hakikati aramasında en büyük engel, inancın, geçmişin mirasına körü körüne bağlı kalarak taklit yoluyla elde edilmesidir. O hâlde “biricik hakikat”e yani İzzet ve Celal Sahibi’nin bilgisine ulaşmak için bütün bilgilerin temelden ele alınması, yapıçözüm (deconstruction) yapıp, yeniden şekillenmesi gerekir

Bu nedenle “Bütün bilgilerin temelden ele alınması ve yeniden şekillenmesi gerekir.” diyen Gazali, duyusal bilgiyi önemser ama onun yanıltıcı-

lığına da dikkat çeker. Zira duyuların dış dünyadaki nesnelere dair bilgisine aklın hükümleriyle çelişene kadar inanırız. Mesela su dolu bardağa kalem koyarsanız kırık görünür. Bunun aksaklıklarını ancak mantıksal çıkarımlarla gidermek mümkündür.

Peki, aklın tutuk kaldığı metafizik alana dair bilgiler nasıl devreye girecektir? Ya da aklın hükümlerini test edecek bir başka yeti var mı? Aklın da üstünde bir hakem varsa ve kendini gösterirse bazı şeylerin yanlışlığının nedeni anlaşılır. Eğer yoksa bu onun yokluğunu ya da olmadığını gösterir mi? Hayır; felsefi terminolojide aracı (sezgisel) düşünme denilen yetinin, peygamberlere gönderilen bilgi kaynağı (vahiy) olduğu kabul edilir. Peygamberimizden sonra da âlimler fizik ve metafizik irtibatını faal akıl ile sağlayan bilge insanlar olarak görülmüşlerdir.

Bu girift konuyu sadeleştirerek şöyle anlatmak mümkün: Aslında biz her gün uyku ile ölüyor ve yeniden diriliyoruz. Rüyalarda eşyayı farklı tarzda görebiliyoruz, bu normal şurardan farklı bir bilinç ve farkındalık düzeyinin olduğuna işaret eder. Aslında Gazali, peygamberin vahyi ile sufinin ilhamını daha yüksek bir tasavvur formunun olabirliğine örnek gösterir.

Peki, bunların söylenmesi Gazali’yi akılcılık muhalifi yapar mı? Elbette yapmaz. Çünkü onun eserlerini

bütün olarak incelediğimiz zaman mantıksal düşünceyi bir mihenk taşı, bir ölçüt (miyarü’l-ilm) ve delil getirme yolu (menahicü’l - edille) olarak ele aldığını görürüz. *Munkız*’da ise aklın, basiretine bir sınır çizdiğini ve aşkın, problemler karşısında son sözü söyleyemeyeceğini belirtir. Bu noktada mukayeseli okuma yapmak için Kant’ın *Saf Aklın Eleştirisi* ve *Pratik Aklın Eleştirisi* adlı eserleri akla gelebilir. Gazali *Mışkatü’l - Envar* adlı eserinde ise düşüncenin sezgi ve akıl yönünü inceler ve sezgiyi üstün tutar; *Dini İlimlerin Yeniden Dirilmesi* (İhya-u Ulumi’d-Din) adlı dev eserinde de bu ikisini eşit kılar.

Peygamberler, akıl üstü alana dair (vahyi) bilgileri bizlere anlatır, onları makul ve kavranabilir hâle getirir. Bir daha peygamber gelmeyeceğine göre, fizik ve metafizik irtibatı “onun varisleri olan âlimler” yapacaktır. Peki, bu âlimler hakikat tasarımlarını mutlak kurtuluş diye sunarsa ne olacak?

“Akli karışıklar için kılavuz” dememiz tam bu noktada değer kazanıyor, çünkü dönemin kelamcılarının, felsefecilerinin, bâtını yapıya mensup olanların ve sufilerin her birinin kendine göre bir hakikat tasarımı bulunuyor. “Ama insanlar, aralarındaki inanç bağlarını keserek gruplara ayrıldılar. Her kesim kendi inancını beğenmektedir.” (Mü’minun, 23/53) ayetindeki sadece kendi benimsediği grubun yani öğretinin dar ve katı ka-

Gazali’ye göre insanların hakikati aramasında en büyük engel, inancın, geçmişin mirasına kr körüne bağlı kalarak taklit yoluyla elde edilmesidir.

lıpları içinde rahat soluk alan insan şeklini düşünürsek “Gerçek, hakikat nedir ve ona nasıl ulaşılacaktır?” sorusunun cevabını araştırmak daha da önem kazanır.

“Sorgulanmayan hayat yaşanmaya değmez.” demek budur aslında. Nitekim Gazali, metodik şüphecilik ile bilgi ve kaynaklarını incelemeyi önerir. Onun şüpheciliği aşkın bir gerçekliği anlamaya yönelik olduğu için bizi nereye götüreceği bellidir.

Bu bağlamda Gazali hakikati arama da birbirleriyle yarışan dört ayrı düşünce modeli diye nitelendirebileceğimiz, kelami, felsefi, sufi ve btni akımları inceler. Bu mukayeseli ve eleştirel sorgulama, döneminin toplumsal, kültürel ve dinî yapısını incelemek açısından “dinî gruplar sosyoloji” sidir de aynı zamanda.

O, her birinin öncüllerine bir nevi yapışzm uygular, sufi tasavvurun daha tutarlı olduğunu söyler ama onların, hesap verilebilirliği mümkün olmayan sözler (şatahat) söyleyenlerden farkını da belirtir. Bu kabulün siyasi, fikr bir akım olan talim öğretinin btni irfanından farkını da net bir şekilde belirtir. İnsanı içinde bulunduğu şaşkınlık (delalet) hlinden kurtaran yöntemin mantıksal çıkarımla olacağını söyler.

Bu çıkarımda ilk öncül levh-i mahfuzun aynası, ikinci öncül kalbin aynasıdır. Bu sayede zahir ve bütün irtibatını kurar. *El-Kıtasu’l-Mustakim* adlı eserinde de Kur’an’daki çıkarımların insan aklının öncüllerine dayandığını gösterir. Dolayısıyla Btınilerin

masum imam öğretisi ile hakikate ulaşma ihtimallerini de ortadan kaldırmış olur.

Bu düşünce akımlarını ve toplumsal yansımalarını sorgulamak, taklidi marifet sayan, ataların dinine bağlanmayı hâlâ önemseyen, İslam inanç ilkelerine aykırı fikirler savunan, kendisini üstün zek olarak görüp halk ile kaynaşmayı kşmseyen, hakikat tekelsiliği yapan kişilere karşı bir protesto olarak da okunabilir. Çünkü bu tür insanlara ileri sürdükleri fikirlerin tutarsız olduğunu sylendiğinizde “Bunları Kur’an ve hadislerden hareketle söylüyoruz, sen onları mı reddediyorsun?” derler. Oysa burada sizin yaptığınız şey onların çıkardığı sonuçların, yorumların tutarsız olduğunu sorgulamaktır.

Bu açıdan Gazali’nin İslam düşünce tarihine en önemli katkılarının birisi, ortaya konulan kanıtı geçersiz kılmanın delil getirileni de yok edeceği iddiasının hiçbir geçerliliği olmadığını belirtmesidir. Kendilerini hakikat tekelsisi olarak görenler sonucun mantıksal zorunluluk (1. ve 2. ncller ve sonuç) açısından doğru lanabilirliği üzerinde değil, öncülün doğru mu yanlış mı olduğu üzerinde durmaya devam ediyor. Bu aslında akıl ile ilgili değil ideolojik varsayımların tartışılmasıdır. İdeolojiler de Cemil Meriç’in deyiimiyle “zihinlere giydirilmiş deli gömlekleri”dir.

İbn Cabir*Arapçadan Çeviren: **Dilan Gülmüş**

HAKİKATİN KAPISI OLAN PEYGAMBER'E ÖZLEM

Bağrımın tam ortasında bir hasret tutuşuyor,
 Öyle bir hasret ki sığdırmıyor gözlerime uykuyu,
 Gece gömleğini giydiği vakit, binitleri harekete geçirin diyen kervan başlarından gayrısı cezbetmedi beni.
 Haşimî Peygamber'i anmayı sakın bırakma! O hatırlandığı lahza, gözyaşları özlemle, coşkuyla akar.
 Ey kervan sürücüsü! Nasıl mutlu olacaksan sür kervanını, pınarları ister sabah geç, ister gece.
 Merhamet et bize, onun özlemiyle sızlanıp acı çeken nefse!
 Bırak! Gece karanlık olsun sür kervanını, ona olan özlemim, beni onun yurduna çekiyor,
 Ey develeri süren! Senin özlediğin bizim de hasretini çektiğimizdir,
 Haydi! Çık her iki vadinin de yukarısına,
 Nübüvvet evine doğru en yükseklerle çık!
 O hidayet evi ki senin yolun olsun,
 O yolun taşını tıpkı bir inci, kumunu misk, otlarını da menekşe gibi göreceksin!
 Mucizelere haiz olan Ey Peygamber!
 Senin mucizelerin kalbi mühürlü ve dili kilitli olanlar içindir.
 Ey zayıfın ve güçsüzün kapısına sığındığı kişi!
 Senin yüceliğin kapına sığınanı kaybetmeyi reddeder.
 Günahlarım haddimi aştı, hatalarımdan ancak senin şanıyla kurtaracağımı umuyorum.
 Ne olur Ey Efendim! Tut elimden, medet et bana, günah denizinin kasvetinde yok oldum.
 Cehennem nârı alevlendiği vakit beni, senin şefaatinde başka kim kurtaracak?
 Şayet senin şefaatin bir sadaka olsaydı, benden başka kimse bu sadakaya muhtaç olamazdı.
 Allah Teâlâ sana salat ve selam eylesin, ta ki karanlık aydınlığa kavuşuncaya, sabah ışıyla parıldayana kadar!
 Ey güzel kokularını misk gibi serpen, salat ve selam senin ve ashabının üzerine olsun!

B a ş k a
s e s l e r

*İbn Cabir, 1299'da İspanya'nın Endülüs bölgesinde bulunan Meriye'de doğmuştur. Yukarıdaki çeviri İbn Cabir'in kırk sekiz beyitlik "Cimiyye" kasidesinden bir bölümdür. Arap dili, hadis, fıkıh gibi birçok alanda döneminin en meşhur âlimlerinden ders alan şair, şiiri ilmî konuları aktarmada bir vasıta olarak görmüştür.

BİLGİ NE KADAR UZAĞIMIZDA?

ahmet melih karauğuz

Bilgiye ulaşmak için, kadim zamanlarda aylar süren yolculuklar yapılır, öğretmenin dizinin dibinde yıllar süren eğitim süreçlerinden geçilir ve en sonunda zor sınavlarla bilgiye ulaşıp ulaşılamadığına bakılırdı. Çünkü kadim zamanlarda bilgiye ulaşmak aynı zamanda bilgeliğe ulaşmanın ve hakikati görmenin, hakikati elde etmenin bir yolu demektir. Zaman değiştiğinde bilgiye ulaşmanın yolları değişti ve aynı zamanda artık bilgelik de antik bir uğraş alanı olarak karşımıza çıkmaya başladı.

Eski zamanlarda bilgiye sahip olan kesim elit bir zümrede yer alan insanlardan oluşmaktaydı. Çünkü bilginin yazılı olduğu kâğıtların dilini sadece küçük bir azınlık bilmekte, halkın geri kalanı kendi gündemi içerisinde kullandığı kelimelerle bilgiye ulaşacak yolları adımlamakta zorlanmaktaydı. Avrupa'da Kilise'nin uzun yıllar güçlü kalmasını sağlayan şeylerden bir tanesi de bilgiyi ellerinde tutarak sadece uygun gördükleri kişilerle paylaşmasından başkası değildi.

Martin Luther'i aydınlanma ve reform hareketlerinin öncüsü yapan şey, aslında yazdığı metin değildi. Zira Luther'in yazdığı metinde yer alan ilkeler çoğu kişi tarafından tartışılan ilkelerdi; bu metin, dönemin kilise yapısına birçok kişi tarafından yöneltilen eleştirileri içermesi bakımından, döneminde çok benzeri bulunan bir metin olarak görülüyordu.

Ancak Martin Luther'in ve o dönem Hristiyan âlimlerin anlayamadığı ve değişimi var eden nokta, matbaa sayesinde metindeki bilgilerin halkın gündelik diline uygun olarak çevrilmesi hareketiydi.

Matbaa ile bilginin hızlı dolaşımının nedeni baskı sayılarının artması değildi. Aksine, zaten basılı eserler yeterince hızlı kopyalanıyor, okuma yazma bilenlerin elinden bir başka okuma yazma bilenine eline kolayca geçiyordu. Matbaa ile dönem insanının hayatına giren şey, ilk kez kendi anlayacakları dilde metinlere ulaşabiliyor olmalarıydı. Martin Luther'in 95 maddelik "Endüljansın Kuvvetine Dair Tezler" eserini dünyanın kaderini değiştiren bir aracı hâline getiren şey, metnin yayımlandıktan çok kısa bir süre sonra Almanca, Fransızca ve o yıllarda halk tarafından yoğun şekilde kullanılan dillere tercüme edilmesiydi. Aslında matbaa devrimini bilginin tarihinde kırılmanın aracı yapan şey, çeviri faaliyetlerini mümkün hâle getirmesi ve sokaktaki insanı da artık bir şeyleri okuyor, konuşuyor ve tartışıyor konumuna yükseltmesiydi.

Matbaa, bilgelik yolculuğunda yürümemiz gereken meşakkatli yolları kolaylaştırıyordu. Bilginin üretim dili, Latince gibi sadece belli bir zümre tarafından okunan, konuşulan bir dil değildi artık. Yanına, ülkelerin kendi dillerinde de ilim üretebilecekleri yeni bir gerçeklik inşa ediliyordu. Bu da bilgiye giden yolda yürüyeceğimiz mesafeyi daha rahat katetmemizi sağlayacaktı. Ama asla yol kısaltmayacaktı. Zira bilginin üretimi için gidilmesi gereken yerler hâlâ aynı uzaklıktaydı. Sadece oraya giderken yürüyeceğimiz yolların konforu artmıştı.

Dijital dönüşümle birlikte bilgeliğe giden yolların yeniden düzenlendiğini ve hatta belki de ilk kez yolun kısaldığını deneyimliyoruz. Ya da daha doğrusu öyle olduğu söyleniyor. Ama gerçekten öyle mi? Dijitallikle birlikte bilgiye ulaşmak hiç olmadığı kadar kolaylaştı ve artık bilgi her yerde mi? Kadim olarak bilginin yükseldiği o dağ, bugün terk edilmiş, kimsenin gitmediği, tarihî bir anlatıya mı dönüştü? Yoksa hâlâ bilgelik için yürümemiz gereken uzun yollar mı var?

Genellikle ilk iki paragrafıyla yetiniyoruz. Bu da bizi aslında bilgiye değil konu hakkında kısa bir ön değerlendirmeyle yetinmeye itiyor. Çünkü bilginin yolu uzun olduğu kadar karmaşıktır da. Bu karmaşıklık bizlere uzun bir labirentin içinde dolaşıyor-muşuz hissi verir. Tezler, antitezler ve bunlardan çıkartacağımız sonuç-lar bizi bilgiye götürürken, dijital dünyada sadece tezlere ulaşırız. Yani tek tarafın iddiasına. Ve o iddiayla yetinmek bizi bilgi sahibi yapmak yerine yalnızca bir iddia sahibi ya-par. Oysa bilgi yolculuğuna çıkan kişi, yolun sonunda iddiaların değil, çeşitli bakış açılarının sahibi olur.

Takip ettiğimiz Youtube kanalla-rı, siteler, podcast içerikleri, haber kanalları bizlere sadece bir iddiayı gösterirler. Oysa bilgi yolculuğunda insan, birçok iddia içerisinde çık-manın yollarını arar. Hangi iddia doğrudur, sorusunu sorar kendine. Dijital dünyaysa bizi sorulardan uzakta, cevaplarla karşı karşıya bı-rakır. Ancak bilgi yolculuğunda kişi, bulduğu cevapları da bir iddia olarak eline almaz. Dijital dünyada elde ettiğimizi düşündüğümüz bilgiler, zi-hinleri felce uğratan anlık içerikler-den başkası değildir.

Dijitalliğin kolaylaştırdığına inan-dığımız bilgiye ulaşım süreci, belki de hiç olmadığı kadar zorlaşmıştır. Çünkü artık bilgi yolunun önüne ma-lumat duvarları örülmüş ve bilgiye giden yolları arşınlayacak insanların ufku görmesi engellenmiştir. Bilgi hâlâ, yüksek bir dağ tepesinde, ken-disine ulaşmak isteyenlerin zorlu bir yolculuğa çıkmasını beklemektedir.

İnternet teknolojisinin yaygınlaş-masıyla birlikte içeriğe ulaşmak hiç olmadığı kadar kolaylaştı. Özellikle internet ağ yapılarının genişlemesiyle, yüksek boyutlu video ve ses dos-yalarının da internet ağlarında ko-layca yer bulmasıyla birlikte, hemen her platform kullanıcılara içerikler sunmaya, sunduğu içeriklerle merak edilen sorulara cevaplar vermeye başladı. Bu da bilgiye erişimin bir tık uzakta olduğu, hemen herkesin iste-diği bilgiye kolayca ve hızla ulaşabil-mesi gibi bir durum ortaya çıkardı.

Matbaa ile gerçekleşen bilgi dilindeki değişim, internetle birlikte bilginin tek bir kanal yerine çoklu kanallarla yani video, ses ve görsellerle de üre-tilmesiyle yeni bir değişim kazandı. Tarihsel olarak bilginin kaynağı olan kitaplar ve hocaların yerini zamanla metinsel kısa içerikler, Youtuberlar ve podcastler aldı. Amerika merkezli arama motoru Google başta olmak üzere çeşitli arama motorları artık bizlerin ihtiyacı olan bilgileri, doğ-ru algoritmik yapılarla ihtiyacımıza uygun olarak önümüze serdikleri bir teknolojiyle karşımızda hazır bekler hâle geldiler.

Bugün merak ettiğimiz bir sorudan vücudumuzda gerçekleşen fizyolojik bir şeyin ne olduğuna, dünyanın baş-kentlerinde neler olup bittiğinden tarihte yaşanan büyük olaylara kadar her şeyi bir tıklamayla öğrenebiliyo-ruz. Sosyal ağlarımızda yer alan bilgi akışları saniyeler içerisinde gerçekle-şen yüzlerce olayı bize haber verirken, detaylı bilgi edinmek için siteler bizi hazır hâlde birkaç saniye uzağımızda bekliyor. Ama gerçekten öyle mi?

Matbaa ile yaşanan dönüşümün bir benzerini yaşamıyoruz bugün. Çün-kü matbaa bilginin dolaşımını alt dillere de yayarken, dijital dönüşüm bilgiyi değil içeriği ön plana çıkartıp bizleri bilgi değil malumat sahibi ya-pan bir yapı kurguluyor. Bugün aslın-da bilgi diye nitelendirdiğimiz şeyler tarihsel açıdan baktığımızda bilgi-den çok bir malumat. Yani havadis. Bizlerin ilgisini çeken anlık olarak bizlere aydınlanma, heyecan, öfke benzeri duygular yaşatıp zihnimizde kalıcı etkiler üretmeyen şeyler bü-tünü. Bugün bir siteye girdiğimizde, dijitalin ruhu bunu zorunlu kıldığı için, öğrenmek istediğimiz konuları son sayfalarına kadar okumuyoruz.

EVRNİN MÜKEMMEL YARATILMIŞ OLMASININ ANLAMI ÜZERİNE

MUSTAFA ÜNVERDİ

İslam düşüncesine göre evren mükemmel mi yaratılmıştır, ilahi yaratmanın güzel oluşu ne demektir? Kur'an'da sıklıkla gördüğümüz tabiatla ilgili ayetler bize ne der? Bu yazıda ele alacağımız konu, söz konusu ayetleri anlama ve bunlara getirilen itirazlara cevap niteliğinde olacaktır.

İslam'da Allah ve tabiat ilişkisi “yaratatan ve yaratılan ilişkisi”; insan ve tabiat ilişkisi ise “emanetçi ve nimet” ilişkisidir. Allah'tır âlemi yoktan var eden ve ona anlam yükleyen. O'dur en güzel isimleriyle kâinatı güzelce yaratan ve yaşanabilir hâle getiren. Evrende tüm varlıklar O'nun eseri olması yönüyle hoştur. Ne demişti Yunus Emre: “Yaratılanı severiz, Yaradan'dan ötürü.” Evrende mikro âlemden makro âleme kadar muhteşem sistem, kendisini tasarlayan ve düzenleyen yüce irade, ilim ve kudrete işaret eder. Bunu anlamak için ön yargısız bir akıl yürütme ve vahyin çağrısına kulak vermenin yeterli olduğuna inanıyoruz.

Bazı insanlarda dünyevi çıkarlar İslam'ı reddetme hırsına dönüşür ve bu hırs hakikatin önünde bir perde olur. Onlar da görür evrenin ne muhteşem güzelliklerle dolu olduğunu ve insanın yaşamına uygun sistemin varlığını. Ama inkâr duygusu öyle bir hâl alır ki artık basiret körelir. Evrende

kaosun hâkim olduğunu, onun kusunur ve kötülüklerle dolu olduğunu savunmak ancak böyle bir körlüğün neticesi olsa gerektir. Yeryüzündeki canlıları ve insanlar arasındaki hayat biçimini tabiatın ve insanın kültürel evrimiyle açıklamak için gerçekten evrendeki sisteme karşı gözümüzü kapatmamız gerekir. Hiç buna gerek yok hâlbuki... Eğer insan ön yargısız bir şekilde evrendeki sebep - sonuç ilişkileri üzerinden sistemli işleyişi düşünürse “Sebep - sonuç ilişkisine bağlı bir anlam varsa, bu düzeni kuran ve buna anlam veren bir akıl vardır.” der.

Elbette bizler de dünyada çeşitli zorlukların ve çetin şartların olduğunu biliyoruz. İslam düşüncesinde bunların sebep ve hikmetleri tartışılmış ve ilahi yaratmayla ilişkisi ortaya konulmuştur: Allah en güzel isimlere sahip olduğundan O'nun yarattığı bir şeye kötü, çirkin vs. denilmez. Bununla birlikte Allah insanın imtihan için yaratıldığı şu âlemde onu sınamalardan geçirecek elemeler ve acılar yaratmıştır. Bunlara şer ve musibetler denilir. Hiçbir şer ve musibet yoktur ki onda insan için bir yarar olmasın. Bu fayda kâh dünyada kâh ahirette ortaya çıkar. Bu sebeple dindar bilinç için dünyada karşılaşılan acı ve kötü olaylar, dünyanın kötü ve çirkin bir yer olduğuna işaret etmez. Bilakis

dünya tüm nimetleriyle insana lütfedilmiş bir imkândır.

İslam'a göre evren mükemmel yaratılmış değil midir?

Kur'an mükemmel yaratmadan söz etmez, yaratılışın güzelliğinden bahseder. Kur'an tabiatın yaratılışından bahsettiği ayetlerde “ekmel” veya “mükemmel” kelimelerini kullanmamış, “ahsen” ifadesine yer vermiştir. Ahsen, en güzel demektir. Dolayısıyla Kur'an'a göre âlem “mükemmel varlık” değil, güzel (ce) yaratılmış varlıktır. Onu yaratan, her ne amaçla yarattıysa ona uygun şekilde var etmiştir. Onda her şey bir ölçü ve kanun iledir. Eğer öyle olmasaydı ne burada hayat olurdu ne de insanlar tabiatla bilim yapabilirlerdi. Hiçbir şey boşuna var edilmiş değildir. “Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görüyor musun?” (Mülk, 67/3)

Öte yandan akıl ve din, Allah'ın tüm yetkin sıfatlarıyla mükemmel varlık olduğunu söyler. Yegâne kusursuz ve yetkin varlık Allah'tır. Bundan dolayı O'na “ekmel varlık” denilir. Ekmel varlık her açıdan en yetkin ve mükemmel olandır. Yetkin varlığın sıfatları ve fiilleri güzel, anlamlı ve hikmetlidir. Çünkü akıl O'nun boş ve anlamsız iş yapmasını çirkin görür. Bu sebeple tabiat –her ne kadar

çeşitli zorlukları ve çetin şartları olsa da- Allah'ın yarattığı bir eser olması dolayısıyla hikmet, gaye ve güzellik gibi sıfatlara sahiptir.

Müslümanların tabiata mükemmel gözüyle bakması, kâinatın Allah'ın eseri olmasındandır. Yoksa tabiat kendisi itibarıyla mükemmel değildir. Çünkü Allah'ın dışında hiçbir şey zatından dolayı mükemmel değildir. Her şey kendisinden daha üst olana göre eksik ve kusurlu iken, alt derecede olana göre tam ve yetkin olabilir. Veyahut bir şey belli bir amaç için mükemmel olabilirken, o amacın dışındaki başka bir şey için kusurlu olabilir. Mesela bir dolma kalem düşünelim. Bu kalem kâğıda yazı yazmak için mükemmel olabilir. Ama aynı kalemle tahtaya yazı yazamayız. Böylece o bir açıdan mükemmel iken başka açıdan “işe yaramaz” olabilir. Şimdi, nasıl ki kalemin kâğıda yazışından ona “mükemmel” diyemezsek, tahtaya yazamayışından ötürü de “işe yaramaz” diyemeyiz. Böylece her şey ancak bir amaca göre var edilmiştir ve o amacı gerçekleştirmeye yolunda kusursuzdur.

İşte bunun gibi ilahi yaratmanın kusursuzluğu, evrenin bir bütün olarak sistemsel işleyişi ve canlıların yaşamına uygunluğunda aranmalıdır. Yoksa tabiatın kendinden mükemmelliği söz konusu değildir. Eğer öyle olsaydı yeryüzünde hiçbir eksik, kusur, hastalık veya yok oluş olmazdı. Hâlbuki evren, belli süreçlerden geçerek canlılığa uygun hâle gelmiş-

tir. Her bir aşama bir öncekine göre daha mükemmeldir. O hâlde kâinata herhangi bir aşamada mükemmel denilemez. Neticede evren belirli süreçlerden geçecek ve öyle bir zaman gelecek ki Güneş Sistemi artık canlıların yaşamına uygunluğunu yitirdiğinde kıyamet kopacaktır. Bu bilimsel hakikat dinde de insana sunulan bir gerçektir. Hiçbir mümin dünya hayatının sonsuzluğuna inanmaz. Eğer dünyanın kusursuz oluşu kendinden olsaydı onda hiçbir bozulma veya sorun olmazdı. Hâlbuki dünya, ancak insana sunduğu hayat imkânı bakımından kusursuzdur ve bu da ancak belli bir süreyle sınırlıdır. Dinde yaratılışın güzel ve uyumlu oluşu, onun başta insan olmak üzere canlıların yaşamına uygun olmasıyla- dır. Böylece tabiat özü itibarıyla mükemmel değil ancak güzeldir. Aradaki fark gayet açıktır: Mükemmellik kusursuzluktur, güzellik ise anlamlı, faydalı, hikmetli olmak ve görsellik bakımından hoş olmaktır. O Allah'ın yarattığı bir eser olması itibarıyla “hoş, güzel ve hikmetli”dir.

Güzellik göreceli değil midir, âlemin güzelliği ne anlama gelir?

Her şeyiyle en mükemmel olan bir varlığın, yani Yüce Yaratıcının çirkin ve kötü bir iş yapması düşünülemez. Bilakis Allah, yarattığı her şeyi güzel yaratmıştır (Secde, 32/7). Güzellik göreceli bir sıfat olmakla birlikte, söz konusu güzelliğin iki farklı noktaya işaret ettiği kanaatindeyiz: Birincisi, evrenin canlı yaşamına uygun olma-

sı, ikincisi ise estetik güzelliğidir.

Evrende öyle bir sistem vardır ki her şey burada canlılığın ortaya çıkması ve devamı için uygun bir hâledir. Âlemin her bir parçası diğerini tamamlayarak biyolojik çeşitliliğe imkân verir. Havası, suyu ve diğer özellikleriyle insan bu dünyada hayat bulur. Diğer taraftan yeryüzü ve gökyüzündeki harikulade güzellikler bizlerde daima hayranlık uyandırmıştır. Bu sebeptendir ki doğal güzellikleri keşfetmek için dünyayı gezmek ve doğayla bütünleşmek isteriz. Tabiatın doğal güzellikleri, en güzel sıfatlara sahip Yüce Yaratıcının isimlerini çağrıştırır. Ancak ne zaman ki insanın bilinçsiz ve çıkar amaçlı eli doğaya değse orada bir bozulma ve yıkım görürüz.

Âlemde sanatkârlara ilham kaynağı olacak muhteşem güzellikler onun bir anlam ve gaye ile yaratıldığını gösterir. İşte âlemi tefekkür edip Allah'ın varlığını keşfetmek böyledir. İnsan, bırakın büyük araştırmalarla uzayı veya başka varlıkları incelemeyi, “âlem-i sağır” (küçük âlem) niteliğinde olan kendi benliğini ve varlığını tefekkür etse bile bu sonuca ulaşabilir, zira: “Kendini bilen, Rab-bini bilir.”

KUŞUNU ARAYAN KAFES

HATİCE İBİŞ

Evimin yolunu bulamıyorum. Evden çıkarken tüm sokakları takip ediyorum. Etrafımda yükselen binaları, hususi mekânları zihnime kazıyarak yürüyorum. Notlar alıyorum. Fakat ne yaparsam yapayım her seferinde kayboluyorum. Unutuyorum yol ayrımlarını.”

“Ne zamandır böyle?”

“Buraya geldiğimden beri...”

“Nasıl geldiniz buraya?”

“Bilmiyorum. Kendimi akan bir insan seline bıraktım. Sürüklendim. Sel durunca burada kaldım.”

“Peki ne kadar zamandır buradasınız?”

“Çok değil gibi geliyor bazen. Bazen de yıllar geçmiş gibi. Günler, aylar eline alınca çırpınan kaygan balıklar gibi akıp gidiyor avucumdan. Pazartesiye yetişemiyorum. Cuma gelip geçiyor haberim bile olmuyor.”

“Başka şeyleri de unutuyor musunuz?”

“Keşke. Keşke unutabilsem.”

Önüme dökülen saçlarının kıvrımın-

dan donuk ve siyah gözlerine ulaşmak hiç kolay değildi. Gözlerinin kara toprağına kazılmış toplu mezarların ağırlığındandı bakışlarında ki koyuluk. Adı Huseyn. Her hafta gelir. Her hafta kaybolur. Her hafta bulunur. Bulunmak için kaybolur. Ama bulanlar hep aynı. İnsanlar. İç cebinden çıkardığı adresle sorun çözülür her seferinde. Onun gözleri dünyanın sınırlarının ötesinde. Kanla örülmüş duvarların gerisinde. Unutmanın ıssızlığına sığınıp rahat nefes alabiliyor. Bir moloz yığınının altında kalamadığına yanyor. Yaşamak sülük gibi yapışıyor her yanına. Sülükler kan emmiyor zehir zerk ediyor damarlarına. Yaşamakla zehirleniyor.

“Ne iş yapıyordunuz buraya gelmeden önce?”

Bu soru biraz ağır geliyor. Göğsünün üzerine bir kaya düşüyor. Sisler, sirenler, çığlıklar... Rüyası yarım kalanlar. Hiç uyanamayanlar. Hiç uyuyamayanlar. Savrulup saçılanlar. Eller, kollar, ayaklar...

Hastane koridorlarında normal bir gün. İğneden korkup ağlayan çocuğun sesiyle yankılanıyor duvarlar. Bitti, diyor annesi. Bitti. Bitişlerin karnı burnunda. Çocuğun ağlaması

bitmiyor. Gebe kadının çığlıklarına karışıyor. Öğlen yemekte ne var, diye soruyor biri. Bakmadım, diyor diğeri. Poliklinik kapılarında hastalar sırasını bekliyor. En çok da çocuklar ve yaşlılar. Biri dünyaya ayak uyduramadığından hastalanıyor diğeri ötelere yüzünü döndüğünden. Refakat edenler sağlam görünüyor ama içlerindeki oyukların iltihabı sessiz sessiz büyüyor. Cebinden çıkardığı şekeri bir çocuğun avucuna sıkıştırıyor doktor. Çocuğun gülüşüne şaşkınlık bulaşıyor. Gülüşü doktorun gözlerine. Şekerin şiresi annenin ellerine.

“Doktordum.”

“Öyle mi?”

“Çocuk doktoru.”

“Ne güzel.”

“Güzeldi.”

Çocukların kanını tüplerde görmeye bile dayanamazdı. Gözlerindeki tomurcuklar dökülmesin diye uğraşır, yorulur ama işini severdi. Sonra hastanede bölümler birbirine karıştı. Kim ne doktoru bir önemi de kalmadı. Kim kimi bulursa koştu. Sedyeler taşıyamadı üzerine binen

yükü. Yataklar lüks oldu. Mermer zeminlere serildi her gelen. İlaçlar tükenmeye başladı, serumlar son damlalarını verdi. Anestezisiz müdahaleler yapıldı. Dişlerini sıkmaktan diş etleri kanadı insanların.

“Ne kadar görev yaptım?”

“On yıl.”

“Zor muydu?”

“İnsana sevdiği işi yapmak zor değil de...”

Dayandı. Sürüye katılıp yola düşmedi. Geride kaldı. Bırakamadı. Kaldıkça büyüdü ağırlığı. Yaraları kapatırken içinde açılan yaralardan habersiz. Kollarında son nefesini veren çocukların yasını tutacak saniyelerin dahi kalmadığı canhıraş zamanlardan geçti. İki kolu, iki eli yetmedi, birine uzansa diğeri kaldı. Toz bulutu kaplı yüzlerin ardında büyüyen korku gözlerine bulaştı. Başlar, kollar, bacaklar, parmaklar yığıldı üst üste. Usta terzilere taş çıkartacak maharetle dikmeye çalıştı her birini. Sıkı sıkı düğüm attı kopan parmakların üzerine. Acı, narkoz gibi bayılttı çocukları. Baygınlığı fırsat bilip yamadı çocukların deliklerini. Allah’ım bu kadarı fazla değil mi dedikçe arttı. Ardı arkası kesilmedi.

“Bir gün ablamın kızı yeğenim düştü önüme. Tutamadım. Elleri yoktu. Olsaydı tutardı ellerimden. Gitmezdi. Önce uzaklardan geçti ölüm konvoyu. İnsan kendi kapısının

önünden geçmeyeceğine inanmak istiyor. Hep uzağında kalacak sanıyor. Çember daraldı. Komşu çocukları. Akrabalar. Sonra işte yeğenlerim. Her ölüm acı. Yaklaştıkça yangını büyüyor. Bir gün abim geldi. İnsan abisini tanımaz mı? Tanıyamadım. Utandım.”

On altı kardeştiler. Geriye dört kişi kaldı. Biri Huseyn. Ölümün sık uğradığı bölgelerde doğumlar fazla olur. Belki de gitme ihtimalini bilirler de geriye ne kalırsa kârdır derler. Bir ölür bin diriliriz demektir belki de. Yaşamak ihtimalini artırmak. Çoğunu son yolculuğuna Huseyn uğurladı. Onlar yolunu buldukça Huseyn kayboldu.

Önce bir kol geldi. Gövdesini arıyordu. Kuşunu arayan kafes gibi. Kimin bu kol? Sıcaktan sinekler üşüştü kol kökünden damlayan kanlara. Kolun ucunda sallanan parmakları gördü Huseyn. Kana bulanmış çiçek desenli elbiseden arta kalan parçaları. Her insana kaldırabileceği kadar yük yüklenirdi hani. Kol, gövdesini buldu bulmasına ama cansızdı. Oturdu bir köşeye. Dizine yatırdı gövdeyi. Cebinden çıkardığı iğne iplikle kolu gövdeye dikti. İnce uzun parmaklardan çıkardığı yüzüğü serçe parmağına taktı. Kendini kendine nişanladı..

“İnsanın sevdiği işi yaparken sevdiklerine rastlaması çok zormuş.”

“.....”

“.....”

Yası tutulamayan acıların açtığı oyuklar kapanmaz. Üzerine üç beş kuru dal, ot çöp serpilip üstünkörü kapatılır. Sonra işine bakar insan, içine bakmaya korkar. Ya yürüyecek düşe kalka da ya da içindeki kara deliklerden birine düşecek. Gidenler çoğalıp kalanlar azalınca kalanların da gözü yola düşünce o da duramadı. Bir sürünün peşine takıldı. Sürüden ayrılanı kurt kapar dediler. Kurdun gözü sürüdeydi oysa. Birçoğu gibi bir düzen kurdu. Herkes dışardaki yabancı dünyaya tutunmak için uğraşırken o içine kaçırıldı gözünü. Üzerini örttüm sandığı çukurlardan birine düştü. Tam çıktım derken bir başkasına girdi ayağı. Her yanını çevreleyen kara deliklerin en büyüğü ağzını açmış beklemekteydi. Çok beklemedi. Düştü. Ruhundaki en derin oyuk iştahla çekti onu içine. Sonra olanlar oldu işte.

Kayboldu.

Kâh içerde kâh dışarda.

- 1 Ömür dediğin...**
Ömür dediğin Allah'ın (c.c.) bize sunduğu bir film den ibarettir.
- 2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...**
İman, sağlık ve zaman...
- 3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?**
Her çocuk cennet gibi kokar. Büyüdükçe hasretini çokça hissettiğimiz çocukluğumuzdaki o cennet kokusu...
- 4 Sanat icra eden biri olmasaydınız ne olmak isterdiniz?**
Çok değerli bir ilim insanı olmak isterdim.
- 5 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen...**
Hz. Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.s.).
- 6 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa, hangi olayı seçerdiniz?**
Hz. Peygamberimizin hicretinde Medine'de onu karşılamak isterdim.

- 7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?**
Kendisi de Kandıralı olan rahmetli sahaf Raif Yelkenci, Kur'an okuyuşumu dinleyince İstanbul'daki Hasan Akkuş Hoca'ya talebe olmamı sağlayacağını söylemişti. Rahmetli Hasan Akkuş böyle bir vesileyle kabul etti beni. Bu benim hayatımdaki kırılma noktalarından en mühimidir.
- 8 Mevsimlerden hangisi?**
Sonbahar.
- 9 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru?**
Kitabım sağımdan mı verilecek yoksa...
- 10 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?**
Rabbü'l-âlemine bol bol dua edip niyazda bulunmak ve salavat getirmek...
- 11 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?**
Beni gereksiz yere kıranlar.
- 12 En sevmediğiniz özelliğiniz?**
Tembellik.
- 13 Ruhunuz nereli?**
Medineli.
- 14 Geçerken gördükleriniz?**
Sanki bir rüyaymış, bir hayalmiş!
- 15 Bir notunuz var mı?**
Güzel ses ve tavırla nerede bir Kur'an-ı Kerim ve Mevlid-i Şerif okunuyorsa oturup dinleyin ve ondan istifade etmeye çalışın.

KURDA, KUŞA, AŞA...

FADİM ÖZER KASAY

Son ırmak kuruduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde; beyaz adam paranın yenmeyen bir şey olduğunu anlayacak.
Kızılderili Atasözü

Anadolu'da buğday serpilirken toprağa, kurda, kuşa, aş dermiş bilge kadınlar. İki doğaya, bir bize kısaca. Hırsan uzak, toprakla savaşmadan, anlaşmayı gösterir bu kadim yasa bize. Tıpkı çağının ötesinde Japon Yönetmen Hayao Miyazaki'nin 1984 yapımı anime filmi *Rüzgârlı Vadi*'de bu hırsın nelere yol açabileceğini anlatmaya çalıştığı gibi.

Film, insanoğlunun yaşanmaz hâle getirdiği doğanın kendisini koruyabilmek adına değişimini anlatır. Miyazaki'nin yedi ciltten oluşan *Manga'sının* sadece iki cildi filme aktarılmıştır. *Rüzgârlı Vadi*, *Studio Ghibli*'nin doğmasına vesile olmuş; ilk Miyazaki filmi olması nedeniyle de ayrıca önemlidir. İtalyanca bir kelime olan "ghibli", çölden esen rüzgâr demektir. Ve bu rüzgâr bizi vadiye öyle bir sarar ki Miyazaki filmlerinin belki de en etkileyicisi, çevreci ve hümanist bir bakış açısıyla bizi derinden sarsar.

Filmin başkahramanı Miyazaki filmlerinin vazgeçilmezi olarak bildiğimiz kadın kahramandır. Rüzgârlı Vadi Prensesi Nausicaa, halkı tarafından sevilen, sevecen ve aynı zamanda doğayla barışık güçlü bir kadındır.

Film şiddetli bir rüzgâr sesiyle başlar. Tuhaf görünümlü bir şehir, tuhaf bitkiler ve hayvanlar, maskeli insanlar, yok olan köyler. Endüstri devriminden bin yıl sonra, uygarlığın çökerek zehirli gazlar yayan bir bataklığın tüm dünyayı sarıp insan ırkını tehdit etmesi anlatılır. Ağaçların tohumları maskesiz bir insanı beş dakika içinde öldürebilecek güçtedir. Bütün bu değişimin içinde böceğin üzerine basınca üzgün olduğunu ifade eden, Omh adı verilen dev böceklere hükmedebilen gizemli bir gücü olduğu düşünülen bir prenses ve onun "her canlı yaşamalıdır" tezi filmde gözler önüne serilir.

Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*'nde der ki; "İki şey sürekli yenilenen ve artan bir hayranlık ve haşyet ile zihnimi doldurur, daha sık ve kalıcı olarak düşünce bunlarla meşgul olur: Üzerimdeki yıldızlı gökyüzü ve içimdeki ahlak yasası." Bu söz aynı zamanda Kant'ın mezar taşında da yazılıdır. Yine Hölderlin'in "Hymne an die Schöneheit" (Güzelliğe İlâhi) isimli şiirinde; "Güzel biçimleri sayesinde doğa bize mecazen konuşur ve onun şifrelerini çözebilme hediyesi, bize ahlaki duygularda verilmiştir." şeklindeki ifadeleri Kant'ı destekler niteliktedir ve Anadolu irfanını

da. Parçadan bütüne gidersek, biz doğaya verirsek ondan gereğinden fazlasını almazsak, ona güzel ahlakla yaklaşırsak o bize rızık olarak döner ve bize kucaklarını açar. Peki ya tersi olursa...

Nausicaa, "Sular temiz, rüzgârlar berrak ise her şey yolunda." der filmde. Yeni doğan bir bebeğe iyi rüzgârları ve sağlıklı olması temenisinde bulunulur. Halkın arasında bir efsane vardır, bin yılın sonunda insanları saf ve temiz bir diyara götürecektir mavili bir adamın geleceğine inanılır filmde. Lord Yupa, zehirli diyarın gizemini çözmeyi hedefler. Bütün bu hümanist duyguların, hayallerin, efsanelerin içerisinde hızla yayılan bir zehirli orman söz konusudur. Pejite prensliğinin uçağının düşmesi ve Tornikya askerlerinin vadiyi işgali ile aslında tüm dünyadaki toprak kavgası, insanların içindeki hırslar tek tek gözler önüne serilir. Tornikyalıların kendi elleriyle ortaya çıkardıkları dev savaşçı canavar, doğanın içindeki Omh'lara karşı o kadar da güçlü değildir ve savaşı Omh'lar kazanır. Yani doğa insan eliyle oluşturulan tüm yapaylıklar karşısında kendini korumaya alarak her zaman kazanır mesajı verir Miyazaki bize. Tornikya krali-

çesinin zehirli diyarı yakmayı teklif etmesi üzerine Rüzgârlı Vadi'nin bilge ihtiyarı zehirli diyara zarar vermemeleri gerektiğini, insanoğlunun burayı yakıp kurutmaya çalıştığını, Omh sürülerinin her seferinde oluk oluk saldırdıklarını, şehirlerin yok olduğunu, krallıkların yıkıldığını, binlerce insanın öldüğünü ama Omh'un asla durdurulamadığını, kalıntıların altından tohumlarının çıktığını söyler. Nausicaa ise zehirli diyarın altında gizlediği bir yerde, zehirli tohumlardan zehirsiz bitkiler yetiştirip zehirli bitkileri ise temiz su ile zehirsiz hâle getirmeyi başarmıştır. Filmin bir başka sahnesinde yerin altında maskesiz durulabilir ve insanın olmadığı bu yerde doğanın kendini nasıl güzel koruduğunu görürüz.

Filmin sonunda vadide rüzgâr durur. Tornikyalılar ormanı yakar. Bilge kadın havanın kızgın olduğunu söyler. Bir Omh sürüsü vadiye hızla yaklaşmaktadır. Yavru bir Omh'u yem olarak kullanırlar. Prenses yavruyu sürüye geri vermeye çalışır ve bunun neticesinde ayağından ve omzundan vurulur. Yavru Omh'u korumaya çalışırken ayağı asitli göle girer ve yanar. Bunun neticesinde Omh, prensesi sarar ve teselli eder.

Film Künyesi:

1984 / 1s 57dk / Animasyon

Orjinal Adı: Nausicaä of the Valley of the Wind

Yönetmen: Hayao Miyazaki

Ülke: Japonya

Bilge kadın der ki Omh'un öfkesi dünyanın öfkesi aslında, dünyayı bir canavar kurtaracaksa yaşamının hiçbir anlamı yok. Aslında bilge kadının sözlerinde gizlidir her şey, kendi ellerimizle ortaya koyduğumuz canavarlarla kurtulmayacak bu dünya. Doğanın öfkesi hepimiz için bir dönüşüm olmalı. İçinde yaşadığımız dünyada Omh'lar yok belki ama geçtiğimiz dönemde herkesi evlere kapatan, maskelerle yaşamaya mahkûm eden bir salgın hastalık canavarının etkisi hâlâ üzerimizde. Ne yazık ki göğü gri şehirlerimiz, bütün doğallığını yitirmiş meyve ve sebzelerimiz ile zehirli ormanın içinde yaşar gibiyiz. Salgın hastalık döneminde insanlar eve kapandığında ağaçların meyveye daha çok durduğunu, yeni endemik bitki

türlerinin ortaya çıktığını gördük, duyduk. İnsanın doğadan çekilmesiyle doğa kendini âdeta yeniledi. Bugünün dünyasında arıları, böcekleri, sinekleri konuşuyoruz. Doğaya verdiğimiz tahrifat neticesinde nesli azalan canlıları gündemimize taşıyoruz. Yıllar önce Miyazaki'nin yaptığı gibi.

Filmin sonunda efsane gerçekleşiyor, ayrıntıları vermeyelim ki rüzgârlı vadi sizi de kuşatsın. Bizim ise gerçekleşecek bir efsanemiz yok, aklımız ve ahlakımız olduğu zaman rüzgârlı vadilerimizde sular temiz ve rüzgârlar duru olacak.

Kimi kelimeleri telaffuz ederken ortalı a anlamının yayıldığını hissediyor musunuz? Ortalık, kelimenin vücut bulmuş hâli gibi olmuyor mu? Olmuyor mu? Oluyordur, oluyordur. Bakın mesela bana öyle gelen kelimelerden birini bırakıveriyorum buraya: Asude.

Kelimeye Nurullah Genç'in bir şiirinde rastladı ımdan beri bir yakınlık besliyorum. "Avareyim, asudeyim, yorgunum / Bilmiyorum neden sana vurgunum." Tek başına şiirin lirizmini sırtlanmış gibi. Tek başına şiirin kendisi hatta. Bugün onu ve onunla kardeş kimi kelimeleri a ırlayaca ız yazımızda.

Farsça kökenli kelime; dinî, rahat anlamına gelmekte. Farsça "asudan, asay-" dinlenmek, huzurlu olmak fiilinden türeme.   ık Paşa'nın *Garibname*'sinde (1330): "Kimi yohsul kimi baydur kimi bek / Kimi asude kimi dartar emek" (Kiminin rahatı yerinde / Kimi sıkıntı çeker) dizelerinde de rastladığımız kelime, çoğu edebî eserde parıldayan kelimelerden. "Melal-i ruhumu asude dalgalar avutur." diyen Hüseyin Siret'e ve " l m asude bahar ülkesidir bir rinde" diyen Türk  iirinin kutup isimlerinden Yahya Kemal'e selam olsun.

Bu nahif kelimeyle aynı köklere sahip bir başka kelime ise asay  . Hemen kulaklara geliveriyor: Asay   berkemal mi? Daim berkemal olması duasıyla biraz da bu kelimeye bakalım. Kelime, asudeyle aynı fiilden türeme. Sadece sonuna aldığı "-i " ekiyle bugünkü formunu almış. Güvenlik ve genel emniyet anlamlarının yanında; rahat, huzur, s k net anlamlarını da haiz. 1300'de yazıya geçirilen *Mukaddimetü'l Edep*'te "asay   kıldı"   ık Paşa'nın *Garibname*'sinde (1330), "Ne asay   var bularda ne emek" ifadeleriyle geçer. Asay   ve asude bir başka kelimeyi daha bize işaret eder: Esen. Yukarıda de inmi tik ama bu kelime de tıpkı yazıda bahsettiğimiz diğer kelimeler gibi ortalığı yarpuz ferahlı ına sürükleyen kelimelerden. Aynı fiilden yani Farsça "asudan, asay-" dinlenmek, huzurlu olmak fiilinden türeme kelime; afixette, sıhhatli, ferah anlamlarına geliyor. Kimi kaynaklara göre ta Eski Türkçeden beri kullanılıyor. "Dil epsem olsa ba  esendir.", atasözünü ve "Gel ben Sivas'a ol uzun Hasan / Zulüm kılm   kala mı anda esen" (Enveri'den) dizesini örnek olarak alabiliriz. Ama "esen" in Orta Farsçada karşımıza çıkan ve aynı anlamı taşıyan " s n" dan alıntı olduğunu savunanlar da var. Yine de bu, teyite muhtaç bir bilgidir.

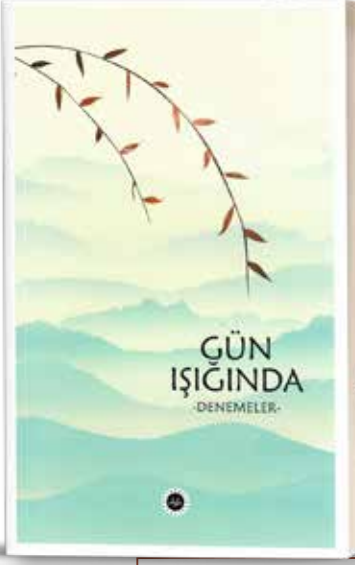
Bu yazıda güzel bir   lemeyi ele aldık. Birbirini  a ıran    kelimeyi. Asude, asay   ve esen. Her biri, ömrünü farklı mevzilerde geçirse de aynı  arkıyı tamamlayan notalar gibi. Sanki  arkı ba lıyor da onlar bir yerlerden ortaya çıkıyorlar gibi. Farklılar ama bu farklılık öyle araya uçurumlar koyan türden değil. Birbirine çok benzeyen kardeşler gibi. Ama biri güvenliğe, beriki dinginli e öbürü de sıhhate çalışıyor gibi.

"Nereden gelirse gelsin" le ba layan bir cümlesi var Sait Faik'in. Hadi onu incitmeden  arpıtalım tam da burada: Nereden gelirse gelsin, bir asudelik, esenlik ve asay   sesi gelmedi mi fena!

Vesselam.

SÖYLENE SÖYLENE DE İ Mİ 

GÜN IŞIĞINDA
DENEMELER
Diyanet İşleri Başkanlığı

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: BÜŞRA GÜCÜKTURALI

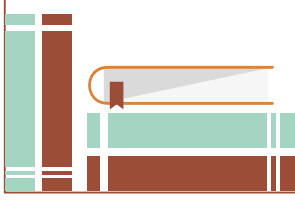

Bize ait olmayan fakat kendimizi de ona ait hissetmediğimiz bir an.

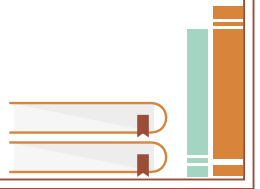
Bir yaprak daldan düşüyorsa onun hüznüne bir şehri şahit tutmak ne güzel.

Susaya susaya dolaşsak bütün gün gezdiğimiz, nefesimizi bıraktığımız, ruhumuzu deşirdiğimiz mekânlarda.

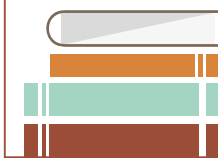
İnsan gözlerini kapatmadan da dinleyebilir iç sesini. Sesiyle hasbihâl ederek dolaşabilir.

İnsanın kendi ellerini zaafı yontar. Bu yüzden elleri ile imar eder kendi sonunu insan.

Kelimelerimiz, sınırlarımız oluyor bazen; sınırlarımız kelimelerimiz. Yalnızlığın sınırını kelimelerde buluyoruz; kelimelerin sınırını yalnızlıkta.

Hayatın ağır ağır çıkan merdivenleri ve güneş rengi yapraklar. Mevsimlerin hepsinin ayrı bir rengi ve güzelliği var insanın içine dokunan.

Yaraya merhem yaraşır, güze türkü.

